

ULOGA KRIŽEVAČKIH ŠTATUTA U RAZVOJU RURALNOG TURIZMA

Horvat, Melita

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:959873>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository Križevci college of agriculture - Final thesis repository Križevci college of agriculture](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Melita Horvat, studentica

**ULOGA KRIŽEVAČKIH ŠTATUTA U RAZVOJU RURALNOG
TURIZMA**

Završni rad

Križevci, 2016.

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Preddiplomski stručni studij *Poljoprivreda*

Melita Horvat, studentica

ULOGA KRIŽEVAČKIH ŠTATUTA U RAZVOJU
RURALNOG TURIZMA

Završni rad

Povjerenstvo za obranu i ocjenu završnog rada:

1. Dr.sc. Kristina Svržnjak, prof. v. š, predsjednica
2. Dr.sc. Sandra Kantar, v. pred., mentor
3. Mr.sc. Silvije Jerčinović, v. pred., član

Križevci, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PREGLED LITERATURE	2
2.1. Ruralni turizam.....	2
2.1.1. Definiranje ruralnog turizma.....	2
2.1.2. Ruralni prostor i ruralni turizam.....	3
2.1.3. Stanje turizma i ruralnog turizma u križevačkom kraju.....	5
2.2. Povezivanje Križevačkih štatuta i ruralnog turizma.....	9
2.2.1. Nastanak Križevačkih štatuta	11
2.2.2. Značaj Križevačkih štatuta.....	12
2.2.3. Pravila Križevačkih štatuta.....	13
3. MATERIJALI I METODE.....	19
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	21
4.1. Turističke manifestacije vezane uz Križevačke štatute.....	21
4.1.1. Križevačko veliko spravišće.....	21
4.1.2. Obrtnički i gospodarski sajam Koprivničko-križevačke županije i Martinje.....	23
4.1.3. Vincekovo.....	25
4.2. Projekti u funkciji razvoja turizma.....	26
4.2.1. ViNaK - Turizam bez granica.....	27
4.2.2. BA biking - Biciklom od Balatona do Jadrana.....	28
4.2.3. Vinska cesta Križevci-Kalnik-Orehovec kao dodana turistička vrijednost.....	29
4.2.2. Okusi Prigorja.....	30
4.3. Udruge kao promicatelji vrijednosti i baštine Križevačkih štatuta.....	31
4.3.1. Udruga Križevački štatuti.....	31
4.3.2. Udruga mladi kuhar.....	31
4.3.3. Udruga ruralnog turizma Hrvatske.....	32

4.4. Brandiranje Križevaca kroz Križevačke statute.....	32
4.5. Ponuda turističkih sadržaja.....	32
4.6. Analiza potencijalnih posjetitelja.....	37
5. ZAKLJUČAK.....	40
6. LITERATURA.....	43
7. PRILOZI.....	46
8. SAŽETAK.....	52

1. UVOD

Ruralni turizam kao specifična vrsta turizma u našim se krajevima intenzivnije počeo razvijati tek zadnja dva desetljeća. S prvim krizama u poljoprivredi, koje su dovele do slabljenja ekonomske moći stanovnika ruralnih prostora, ova vrsta turizma postaje sve važniji činitelj razvoja ruralnoga prostora i obnove sela (Svržnjak, i sur., 2014).

1.1. Predmet rada

Pretežno ruralni kraj kao što je križevački, ima dobre potencijale za razvoj ruralnog turizma. Dobra domaća hrana sljubljuje se s odličnim vinima pa su kao spoj gastronomsko-enološke ponude nastali Križevački štatuti, odnosno pravila ponašanja za stolom, ali i u svakodnevnom životu.

Stoga je predmet ovoga rada analiza Križevačkih štatuta, utjecaj Štatuta na turističke manifestacije i gastronomiju, te uloga Križevačkih štatuta u razvoju turizma i ruralnog turizma.

1.2. Cilj rada

U ovom radu analizira se važnost Štatuta na primjeru postojećih ruralnoturističkih manifestacija, te uključenost Štatuta u eno-gastronomsku ponudu križevačkog kraja i šire. Također, istražuje se postoji li sinergija među donositeljima odluka za razvoj ruralnog turizma počevši od Turističke zajednice, jedinice lokalne samouprave i države pa do pružatelja usluga. U radu se nastoji odgovoriti na pitanje iskorištavaju li se Križevački štatuti, kao jedan od najprepoznatljivijih brendova križevačkog kraja, u dovoljnoj mjeri.

1.3. Svrha rada

Svrha rada je kroz prikupljene informacije, izvesti određene zaključke o potencijalima Križevačkih štatuta za razvoj turizma, ruralnog turizma i njegovog ukupnog doprinosa ruralnom razvoju.

2. PREGLED LITERATURE

2.1. Ruralni turizam

2.1.1. Definiranje ruralnog turizma

Ruralni turizam može se definirati uvažavajući različite pristupe kao što su gospodarski, društveni, ekološki i slično. Prema definiciji Vijeća Europe (1986), *ruralni turizam je oblik turizma koji obuhvaća sve aktivnosti na ruralnom području, a ne samo aktivnosti koje bi se mogle odrediti kao agroturizam ili farmerski turizam. Ruralni turizam, prema tomu, obuhvaća mnoge aktivnosti koje se odvijaju u ruralnim područjima prema kojima bi se mogli razlikovati i pojedini oblici ruralnog turizma* (Robinson, 1993).

Ovaj oblik turizma u Hrvatskoj se organizirano počeo razvijati 1996. godine, kada je tadašnji ministar turizma Niko Bulić, temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donio Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu.

Ovim Pravilnikom propisuje se što se smatra seljačkim domaćinstvom, te koji su to minimalni uvjeti objekata. Pravilnik kaže kako je seljačko domaćinstvo ono *koje je organizirano kao turističko seljačko gospodarstvo na selu u kojem njegovi članovi imaju prebivalište, vlastitu poljoprivrednu proizvodnju i sudjeluju u pružanju ugostiteljskih usluga.*

Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu navodi se i da se *u seljačkom domaćinstvu, mogu pružati ugostiteljske usluge smještaja u sobama i apartmanima do ukupno najviše 10 odnosno 20 postelja, te u kampovima do najviše 10 smještajnih jedinica, odnosno 30 gostiju istodobno.*

Gostima se mogu pružati i usluge doručka, polupansiona i pansiona, te usluživanje pića i napitaka iz pretežito vlastite proizvodnje, a pod time se podrazumijevaju poljoprivredni proizvodi proizvedeni na tom seljačkom domaćinstvu.

Tako se navodi da seljačko domaćinstvo mora imati osigurano dovoljno zdravstveno ispravne tekuće vode koja je pod nadzorom ovlaštene ustanove kao i odvodnju kućnih (sanitarnih) otpadnih voda kao osnovne preduvjete za bavljenje turizmom.

Izgled objekta, prostorija i prostora u seljačkom domaćinstvu u kojem se pružaju usluge treba biti u skladu s vrijednostima i nasljeđem hrvatske tradicijske arhitekture i života na selu područja u kojem se nalazi to domaćinstvo. Sobe i apartmani kategoriziraju se, ovisno o uređenju, opremi i uslugama koje su gostima na raspolaganju. Pravilnik navodi i što se smatra pretežito vlastitom proizvodnjom, te vrste proizvoda koji ne moraju biti iz pretežito vlastite proizvodnje. *Pod vrstom proizvoda, koji ne moraju biti iz pretežito vlastite*

proizvodnje, smatraju se proizvodi koji u kombinaciji s proizvodima iz vlastite proizvodnje služe pripremi jela, pića i napitaka koji se uslužuju gostima (kao npr. mineralna voda, začini, brašno, riža i sl.).

Ruralni turizam, prema tome, ne znači samo dolazak na selo, domaću hranu i šetnju po prirodi, kako to većina zamišlja kada govorimo o ovom obliku turizma. Davno je on prerastao pojednostavljeno stajalište da je zatečeno stanje zadovoljavajuće.

Danas ruralni turizam zahtijeva puno više truda, animiranja gostiju koji postaju sve zahtjevniji te uključuje multifunkcionalni pristup bavljenju turizmom u kojem pružatelji usluga nisu samo poljoprivrednici ili farmeri, već su i poduzetnici, animatori i marketinški stručnjaci.

Iako se aktivnosti uglavnom provode na seoskim obiteljskim gospodarstvima unutar ruralnih područja, nositelji ponude mogu biti i ostali subjekti koji svojom djelatnošću doprinose razvoju ruralnog turizma, a time i ruralnog prostora.

Postoje određene razlike i nedoumice vezane uz pojmove ruralnog i seoskog turizma. Iako su slični, između njih ipak ne stoji znak jednakosti.

Ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća sve turističke aktivnosti unutar ruralnih područja, uključujući: lovni, ribolovni, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni itd. Ruralni turizam može biti profesionalna, a ne samo dopunska djelatnost.

Seoski turizam je uži pojam od ruralnog turizma, a istovremeno širi pojam od turizma na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu i vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te sve njegove aktivnosti kao što su: poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija i ostala gospodarska aktivnost (Baćac, 2011).

Izgradnjom komunalne i društvene infrastrukture, kao preduvjeta za razvoj ruralnog turizma, unaprijeđuje se i kvaliteta života lokalnog stanovništva, što je svakako pozitivan učinak, no ujedno je potrebno voditi računa da se kroz te postupke poboljšanja životnih uvjeta ne degradira prirodni okoliš (Svržnjak, i sur., 2014).

2.1.2. Ruralni prostor i ruralni turizam

Ruralnim područjem smatramo one prostore koji (Ashley i Maxwell, 2001) imaju slijedeća obilježja: ljudske naseobine i infrastruktura zaposjedaju manji dio krajolika, prirodni okoliš obilježavaju livade, šume, planine ili pustinje, naselja su manja (prosječno od 5-10.000 stanovnika), većina ljudi radi na obiteljskim domaćinstvima, a zbog udaljenosti od gradova i uglavnom loše infrastrukture, gospodarske aktivnosti opterećuju povećani troškovi.

Prema kriterijima Europske unije, ruralni prostor Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu RH) zauzima 91,6% ukupnog teritorija RH, a svega 47,6% stanovnika RH živi na ruralnom području.

Prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2011. godine, Grad Križevci s okolnim naseljima ima ukupno 21.155 stanovnika na površini od 263,72 km². Od ukupnog broja stanovnika polovica živi u samom gradu, a polovica u čak 59 sela koja teritorijalno i administrativno potpadaju pod jedinicu lokalne samouprave.

Veliki je to izazov za ravnomjeran ruralni razvoj, ali i potencijal za ruralni turizam.

Republika Hrvatska posljednjih se godina sve više uključuje u financiranje programa na području ruralnog razvoja, pa samim time i ruralnog turizma i to kroz dodjelu nepovratnih sredstava i povoljnijih kreditnih programa. Jednako tako, potrebno je i djelovanje lokalne zajednice kroz osiguravanje potrebne infrastrukture, a osobito se to odnosi na cestovnu infrastrukturu jer se time osigurava pristupačnost turističkih objekata posjetiteljima (Svržnjak i sur., 2011).

Bez obzira na to što se ruralni turizam može definirati na mnogo različitih načina, sigurno je da se on odvija na područjima s prirodnim i šumovitim okruženjem gdje postoje posebna prirodna i ekonomska obilježja koja čine upravo ta područja pogodnim za turizam. Osim materijalnih, postoje i one socijalno-kulturne posebnosti poput tradicije, lokalne suradnje, osjećaja pripadnosti mjestu u kojem se živi pa se, neposredno ili posredno, stvara održiv način funkcioniranja ovih područja.

Iako je ruralni turizam od manje važnosti za sveukupno turističko tržište i dugo vremena nije bio u dovoljnoj mjeri strateški prepoznat od strane države, ruralni turizam ima veliko značenje za razvoj ruralnih područja poput križevačkog.

Određeni pomaci na državnoj razini napravljeni su, barem kroz jasnije definiranje glavnih strateških ciljeva hrvatskoga turizma u ruralnom području, a u Nacionalnom katalogu ruralnog turizma Hrvatske navedeni su: ravnomjerni regionalni razvoj, samozapošljavanje i zadržavanje mladih na selu.

Postojeće stanje, iako se posljednjih godina mijenja, još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini što se može pročitati i u sljedećoj konstataciji: *“Suočena s nerazvijenom domaćom potražnjom i nepoticajnim okruženjem, hrvatska se ponuda ruralnog turizma razvija izuzetno sporo.”* (Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, NN, 55/13).

Iako se ovdje govori o općoj slici Hrvatske, gotovo identično stanje je i u križevačkom kraju.

2.1.3. Stanje turizma i ruralnog turizma u križevačkom kraju

Križevci su jedan od najstarijih gradova u kontinentalnoj Hrvatskoj. Prepoznatljivi su po mnogobrojnim sačuvanim objektima spomeničke baštine i očuvanim crkvama. Križevci su rodno mjesto mnogih znamenitih kulturnih ličnosti: ilirca Ognjena Štrige, pjesnika Franje Markovića, pjevačice Milene Šugh, tragetkinje Nine Vavre, mecene hrvatskog školstva Ivana Zakmardija, putopisca i pjesnika Antuna Nemčića, ali i rodni grad trećeg hrvatskog sveca Svetog Marka Križevčanina.

Prema izvoru Turističke zajednica Grada, Križevci su bili istaknuti prosvjetni i školski centar već od 17. stoljeća kada su pavlini osnovali prvu gimnaziju. U gradu već gotovo dva stoljeća djeluje glazbena škola te jedna od prvih čitaonica u Hrvatskoj otvorena davne 1839. godine. U Križevcima je 1860., započelo s radom Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište, najstarije poljoprivredno i šumarsko učilište u jugoistočnoj Europi (Turistička zajednica Križevaca)¹.

Antun Gustav Matoš, poznati hrvatski književnik, još je 1910. godine u svom putopisu "Oko Križevaca", pisao o ovom gradu kao gradu poznatom po kulturi, znamenitim ljudima i kolijevci Križevačkih štatuta.

Ovakva povijesno-kulturna baština dobra je podloga za razvoj turizma kada govorimo o samom gradu. Tako se posjetiteljima nudi da grad razgledaju u vlastitom aranžmanu ili uz stručno vodstvo ovlaštenih turističkih vodiča koji turiste mogu provesti kroz kulturno-povijesne znamenitosti Križevaca.

Tijekom cijele godine Križevci obiluju glazbenim, scenskim, sakralnim, sportskim i zabavnim manifestacijama za sve uzraste. Najpoznatije manifestacije su Culture Shock Festival, Križevačko veliko spravišće, blagdan Sv. Marka Križevčanina, proslava Martinja po Križevačkim štatutima te ostalim događanjima koja se protežu kroz cijelu godinu (tablica 1).

¹ Turistička zajednica grada Križevaca: <http://www.tz-krizevci.hr/kulturna-bastina.html>

Tablica 1: Kalendar manifestacija

Datum	Događanje	Lokacija
19.01.	Vincekovo pri "Lipi"	Križevci
23.01.	Vincekovo 2016.	Križevci
29.01.	Noć muzeja	Križevci
06.02.	Križevački fašnik	Križevci
19.02.	13. Sidonijin dan	Gornja Rijeka
01.03.	CultureShock festival - cijeli 3. mjesec	Križevci
19.03.	Dan narcisa	Križevci
22.04.	Dan planete Zemlje	Križevci
23.04.	Đurđevo pod lipom	Križevci
23.04.	5. susret hrvatskoga dječjega duhovnoga stvaralaštva "Stjepan Kranjčić"	Križevci
24.04.	Dan Grada Križevaca	Križevci
17.05.	Dan muzeja	Križevci
26.05. - 29.05.	8. dani hrvatskih svetaca i blaženika	Križevci
10.06. - 12.06.	49. Križevačko veliko spravišće	Križevci
10.06.	Malo - veliko spravišće	Križevci
24.06. - 26.06.	Moto utrka za prvenstvo Hrvatske	Križevci
02.07.	Godišnjica kanonizacije Svetog Marka	Križevci
20.08. - 21.08.	Dani piva, Gregurovec	Gregurovec
28.08.	Šljivarijada, Dropkovec	Dropkovec
07.09.	Dani Sv. Marka Križevčanina	Križevci
09.09. - 11.09.	Freshwood festival - ZOO bez granica	Križevci
21.10.	Dani kruha i plodova jeseni	Križevci
11.11. - 13.11.	19. Obrtnički i gospodarski sajam	Križevci
11.11.	Martinje pri "Lipi"	Križevci
04.12.	8. susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva "Stjepan Kranjčić"	Križevci
16.12.	Božićni sajam	Križevci
19.12.	Tradicionalni planinarski pohod po Kalničkoj gredi	Kalničnik - Vratno
24.12.	Polnoćka u crkvi sv. Marka	Križevci
31.12.	Proslava Nove godine	Križevci

Izvor: <http://www.tz-krizevci.hr/manifestacije/kalendar.html> (7.10.2016.)

Povijesno, Križevci se već od 12. stoljeća spominju kao županijsko središte, a od polovine 13. stoljeća, točnije od 1252., imaju povlastice banskog, pa potom i kraljevskog grada. *Križevci su kroz cijeli srednji vijek uspjeli sačuvati taj položaj slobodnog kraljevskog grada, što nije uspjelo ni Gradecu, ni Varaždinu* (Žulj, 2006).

Od grada s tako snažno razvijenim kulturnim identitetom i važnom povijesnom ulogom pomalo je neuobičajeno da se događa proces ruralizacije pa neke ruralne elemente nalazimo

i u ovoj inače tradicionalnoj građanskoj sredini². Posebno se to vidi kroz manifestacije koje imaju ruralni karakter kao što su Vincekovo i Martinje koji su u narodu poznati kao vinogradarski praznici. Vincekovo označava početak poljoprivrednih radova, točnije radova u vinogradu, dok Martinje obilježava završetak tih radova i uživanje u njihovim plodovima. Iako je primarno riječ o običajima iz ruralnog područja, oni su se ukorijenili u gradskim manifestacijama, a poveznica tih događanja su Križevački štatuti. Mnogi društveni vinski običaji nastali su među pripadnicima građanskog sloja koji su stvorili određena pravila za druženja, a prema tim pravilima Štatuta počeli su se obilježavati i blagdani poput Vicekova i Martinja. Štruklijada je također jedna od manifestacija koja, iako se održava u gradu, kroz hranu prezentira običaje i način života ruralnog prostora u kojima su štrukli nekada bili jedno od osnovnih jela budući da su, zahvaljujući bavljenju poljoprivredom i stočarstvom, stanovnici ruralnih područja imali uvijek dostupne prehrambene namirnice poput mlijeka, sira, jaja i brašna.

Govoreći o križevačkom području teško je povući jasnu granicu gdje završava turizam u gradu, a gdje počinje ruralni turizam jer se, kao što je već ranije istaknuto, 59 naselja nalazi u ruralnom području, a i prigradska naselja su snažno obilježena ruralnim karakteristikama. Tu ne smijemo zanemariti ni okolne općine: Gornja Rijeka, Kalnik i Sveti Petar Orehovec, koje zajedno s gradom Križevcima čine jedinstvenu geografsku, kulturološku i povijesnu cjelinu.

Ovako jaka veza sela i grada, međusobno prožimanje, utjecaji i ovisnosti vidljivi su u svakom segmentu pa tako i u onom turističkom.

U gradu Križevcima postoje restorani u kojima se mogu, između ostaloga, naručiti i jela iz tradicionalne kuhinje, za razliku od pizzeria i sličnih objekata s brzom hranom koji nemaju u ponudi takva jela.

Kada je riječ o gastronomskoj ponudi ugostiteljskih objekata koji su uglavnom orijentirani na domaću, tradicionalnu hranu, važno je istaknuti Planinarski dom Kalnik koji svoju gastronomiju temelji na tradiciji i autohtonosti, a osim pripreme domaćih juha, mesa i

² Ruralizacija je ukupnost pojava koje ruralni (seljački) element (nedovoljno prilagođen) unosi u tradicionalne građanske (urbane) sredine i ruši njihove vrijednosti.

priloga, poslužuje se i domaći kruh kao i nezaobilazni štrukli. Uz tradicijsku recepturu, ovdje je iskorištena i priča o spašavanju kralja Bele IV od Turaka koji je preživio jer su ga Kalničani hranili šljivama pa se u Domu poslužuje odrezak Bela IV, svinjska šnicla u kojoj se nalazi šljiva.

Restoran Gornjevska klet u selu Gornje vine je originalna drvena kuća izgrađena 1908. godine, a preseljena na današnju lokaciju 1990. godine, te uređena i otvorena 1993. godine kao reprezentativni ugostiteljski objekt, sa ponudom jela i pića iz ovog podneblja gdje se između ostaloga može kušati Seljački pladanj, Šljivarska pisanica, nezaobilazni štrukli, ali i domaće knedle sa šljivama (<http://www.gornjevinskaklet.hr/>).

Seoski turizam Rakić u selu Čabraji, uređen je u tradicionalnom stilu starinskih seljačkih domaćinstava, a osim bogate ponude domaćih jela prema staroj recepturi nude se i dodatni sadržaji kao što su razgledavanje okolice, vožnja biciklima, jahanje na poniju, razgledavanje etno-zbirki. Tradicionalna hrana prigorskog kraja koju sami proizvode, kao i domaća pića, likeri i sokovi, tek su jedan od razloga zašto je seoski turizam Rakić dobio zlatnu povelju Suncokreta ruralnog turizma u kategoriji Turistička seljačka obiteljska gospodarstva.

Usprkos dobrim prirodnim resursima, kulturno-povijesnom nasljeđu i tradicijskoj eno-gastronomskoj ponudi u nekoliko autentičnih ugostiteljskih objekata, činjenica je da niti gradski niti ruralni turizam, nije u potpunosti zaživio, niti postoji značajnija suradnja između svih dionika turističkog razvoja ovog kraja.

U sklopu projekta „INVEST–PRO“ provedeno je istraživanje koje je između ostalog pokazalo da bi, prema mišljenju stanovnika Koprivničko-križevačke županije, u osmišljavanje daljnjeg razvoja turizma u županiji prvenstveno trebali biti uključeni predstavnici gradova i općina, zatim turističke zajednice, lokalno stanovništvo organizirano u udruge i mjesne odbore, a smatra se kako se trebaju uključiti i lokalni poduzetnici investiranjem i razvojem ponude.

Isto istraživanje je pokazalo kako se, uzevši u obzir područje Koprivničko-križevačke županije, najveći broj vlasnika koji smatraju da je njihov restoran vrijedan posebna putovanja u ove krajeve, nalazi upravo u Križevcima. Vjerojatno je ovdje riječ o subjektivnoj procjeni vlasnika objekata kako gostoljubivost može nadomjestiti ostale objektivne nedostatke u odnosu na restorane u ostalim gradovima županije (Svržnjak i Kantar, 2013).

Model koji bi mogao unaprijediti ruralni turizam ovog područja je udruživanje svih dionika ruralnog turizma, u regionalno-turistički klaster kao što je klaster “Kuna” koji je osnovan na području gradova Pakraca i Lipika kao primjer dobre prakse udruživanja poduzetnika, kako bi kroz ruralni turizam unaprijedili i proširili svoje poslovanje. *Klaster*

“Kuna” sastoji se od jedanaest članova kojih čine šest obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, poljoprivredni obrt, trgovački obrt, biciklistički klub, planinarsko društvo i tiskara (Svržnjak i sur., 2011).

Time bi se dobila cjelovita i zaokružena gastronomska, enološka, povijesno-kulturna i rekreacijska ponuda koja se temelji na podlozi Križevačkih štatuta.

2.2. Povezivanje Križevačkih štatuta i ruralnog turizma

Važnost ruralnog turizma kao dijela turističke ponude prvenstveno ovisi o rekreacijskim, infrastrukturnim, turističkim, ali i povijesnim resursima svakog pojedinog prostora.

Privlačnost ruralnih područja kao mjesta za odmor i rekreaciju raste kako ljudi počinju osjećati zasićenje modernim, ubrzanim i urbaniziranim načinima života. Odlazak u prirodu, na selo i povratak tradicionalnom, postaje sve češći odmak od takve njihove stvarnosti.

Ono što izdvaja križevačko područje i čini ga prepoznatljivim, ili bi barem tako trebalo biti, su poznati Križevački štatuti, na kojima se temelji nekoliko turističkih i gospodarskih manifestacija, enologija i gastronomija, ali i razvoj seoskih gospodarstava koji kroz turizam nude doživljaj povratka tradicionalnom.

Prigorska gastronomska ponuda u puno se elemenata i danas temelji na tradicionalnim namirnicama i jelima, čiji nastanak seže daleko u povijest. U ovdašnjim je restoranima, uz specijalitete moderne hrvatske kuhinje, moguće kušati razne domaće prigorske specijalitete kao što su odrezak kralja Bele IV, purica s mlincima, pečena guska, štrukli, paprenjaci, hajdina kaša s buncekom i zeljem (slika 1).

Slika 1. Križevačka gastronomska ponuda

Izvor: vlastita fotografija (10.05.2016.)

Posebno se ističe ponuda raznih domaćih sireva kao što su dimljeni sirevi, prgice, sirevi sa začinima i travama, domaći svježi sir sa vrhnjem i slično. To su samo su neki proizvodi lokalnih malih sirara temeljeni na originalnoj recepturi, tradiciji i kvaliteti pa nije neobično da se u ovom kraju štrukli udomaćili kao tradicionalno jelo (slika 2).

Slika 2. Prigorski štrukli

Izvor: vlastita fotografija (10.05.2016.)

Stoga je i gostima potrebno objasniti kakvo se jelo nudi, od čega je napravljeno, kako je pripremljeno, te sve te konkretne činjenice začiniti zanimljivom pričom o jelu jer je upravo konkretno jelo ono koje se razlikuje od sličnih jela u drugim krajevima (Demonja, Baćac, 2012).

Križevački kraj ima priču, odnosno legendu o Križevačkim statutima i pravilima koja se i danas mogu primijeniti za stolom i u društvu. Štatuti se odnose na piće i neka jela koja se u njima spominju, te mogu dodatno pobuditi interes svojih turista i postati važan turistički brend križevačkog područja.

2.2.1. Nastanak Križevačkih statuta

Dvije su legende koje govore o nastanku Križevačkih statuta, a obje su vezane ne samo uz konzumaciju jela i pića, nego i pravila ponašanja, kako za stolom, tako i u društvu.

Okolica Križevaca poznata je, osim po ukusnoj hrani, i po brojnim vinogradima i klijetima, a stranci koji su dolazili i prolazili kroz ovaj kraj, često su znali poneseni atmosferom i vinom, zlouporabiti ljubaznost svojih domaćina. Na učestale pritužbe križevačkih purgera o nepriličnom ponašanju gostiju, križevački varoški sudac morao je uvesti određena pravila ponašanja kako se ne bi stvarao nered i kvarile zabave.

Legenda kaže da je upravo to početak regula poznatih kao "Križevački statuti" koji su vrlo brzo postale popularne, a kako su to bila prva pravila koja reguliraju ponašanje u društvu (na nešto drugačiji način nego to čini bonton) ona su se udomaćila i u drugim mjestima, zadržavajući svoj oblik do danas.

Druga pak legenda, kojoj su Križevčani skloniji vjerovati na temelju koje je nastala najpoznatija turistička manifestacija ovog kraja - Križevačko veliko spravišće - smješta nastanak "Križevačkih statuta" daleko u prošlost, kada su križevački purgeri i kalnički "šljivari" bili u velikoj svađi nastaloj nakon što su Kalničani 1242. sakrili kralja Belu IV od Tatara te ga spasili od gladi hraneći ga šljivama, a on im je za uzvrat podijelio plemenitaške titule.

Križevčani, koji su se pozivali na svoje varoške pravice i time se ponosili, bili su ljubomorni na Kalničane koji su kao seljaci iznenada postali plemstvo pa su ih, izrugujući im se, zvali plemeniti kalnički Šljivari.

Ova novonastala situacija poremetila je strogu hijerarhiju i ravnotežu koja je vladala između križevačkih purgera i kalničkih seljaka. Iz te je činjenice proistekla svađa koja je potrajala cijelo jedno stoljeće, sve dok se mladić s Kalnika nije zaljubio u djevojku iz grada, a konačna pomirba napravljena je uz veliku pučku svečanost, odnosno "spravišće". *Kako bi se slavlje*

koje je trajalo tri dana, odvijalo dostojno purgerskih manira, donesena su i pravila za koje se pobrinuo križevački notarijuš, kalnički kaštelan i varoški sudac. Križevački purgeri dali su vola za ražanj, a kalnički plemenitaši pune bačve vina. U znak sjećanja na legendu o „pomirbi“ kalničkih šljivara i križevačkih purgera, manifestacija je nazvana „Križevačko veliko spravišće“ i već preko četiri desetljeća nastavlja tradiciju i njegovanje običaja uz razvijanje bratstva i pajdašije među ljudima dobre volje (<http://krizevci.net/statuti/index.html>).

S obzirom da se tek u 18. stoljeću u Mikloušićevom stoljetnom kalendaru nalaze zapisi o "Križevačim štatutima", nije sasvim jasno da li je riječ o istim pravilima koja su donesena prilikom pomirbe u 14. stoljeću, no ta su pravila sigurno bila temelj za ono što se danas poznaje kao Štatuti.

Zanimljivo je da se u 19. stoljeću novo izdanje "Križevačkih štatuta" tiskalo u Ljubljani, a 1910. u Osijeku, no ta se izdanja međusobno donekle razlikuju. Tek početkom 20. stoljeća, točnije 1912., Zvonimir Pužar priredio je cjelovito izdanje "Križevačkih štatuta" i ono se tiskalo u Križevcima u tiskari Gustava Neubergera. Knjiga je nosila naziv: "Križevački štatuti" s podnaslovom: "Vinsko pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice" (<http://krizevci.net/statuti/index.html>).

Iako su Križevački štatuti bili jedinstveni, na njihovu temelju nastala su slična pravila ponašanja i u drugim krajevima sjeverozapadne Hrvatske pa su tako poznate Koprivničke regule, Varaždinski fureš, Turopoljski štatuti, Zagrebačka puntarija, Ivaneča smešancija. Inače, zanimljivost je da samo tri grada u Hrvatskoj imaju svoje prave purgere, a to su Zagreb, Krapina i Križevci.

2.2.2. Značaj Križevačkih štatuta

Sama riječ štatuti dolazi od latinske riječi „statutum“ što znači pravilo, zakon. Ova su se pravila poštovala kod stola i zabava, ali i kod osnivanja društva i cehova. Njima su se uređivala prava i dužnosti, a ujedno štatile povlastice. U Gradskom muzeju u Križevcima čuvaju se brojna pravila cehova koja su potvrđivali carevi ili druga nadležna vlast, a prije više od pet stoljeća, točnije 1510. od ugarskog vicekralja Emerika Perena križevački bravari i ostrugari u Budimu su primili povelju što dokazuje položaj njihova ceha.

Taj se dokument vjerojatno čuva u Državnom arhivu u Zagrebu, i po tome su Križevci bili prvi grad, nakon tri ceha u Zagrebu na Gradecu, s organizacijom obrtnika. Povijesna je

zanimljivost, kako su ovu križevačku povelju "kopirali" zagrebački bravari 1521. " (Blagec, 2011)³.

Kako su se i pajdaštva smatrala nekom vrstom organizacije i ona su bila uređena posebnim pravilnikom koji su zvali "štatutima". Od svih tih štatuta, kako je već istaknuto, najpoznatiji su, a po svemu sudeći i prvi zapisani, upravo "KRIŽEVAČKI ŠTATUTI".

2.2.3. Pravila Križevačkih štatuta

Dva su osnovna pravila kojih se drže "Štatuti". Prvo kaže kako vino uveseljava čovjeka, dok drugo pravilo kaže da vino i svako žestoko piće ako se prekomjerno troši razara čovjeka i uništava njegov život.

O postanku Štatuta govori se u slijedećem citatu:

Križevački štatuti imaju svoj začetek v slavnom varošu Križevcu, koji je varoš postal pokle leta 598., gda je bil strašni rat s divlaki od Obre, a koji se je varoš v celom svom življenju odlikoval junačkim i domorodskim delima i bil jako preštiman v celom horvackom kraljevstvu.

Iz ovoga se daje naslutiti da je jedan od razloga zašto su ova prva pisana pravila o ponašanju u društvu, nastala upravo u Križevcima, a to je ugled koji su Križevci i njegovi stanovnici imali u prošlosti.

Kako bi se kao prava gospoda i pravi purgeri lijepo ponašali u svakoj prigodi te bili dobri domaćini svojim gostima stvoreni su Štatuti, bez koji su proslave i druženja postali nezamislivi. Koliko su se Štatuti ukorijenili i kakav su značaj za društvo imali, govori se u dijelu gdje su oni koji se ne pridržavaju pravila Štatuta proglašavani nedomoljubima.

Križevački štatuti stvorjeni su iz srčne potrebe koja je vputila stare križevačke purgere, da za svoja vesela spravišća po zdravom i zreлом dospomenjku stvoriju štatut, koji imaju biti kak fundamentuš sakog reda i pravice.

Po staroj horvatskoj šegi nemre biti veselog pajdaštva ili spravišća brez »Križevačkih štatutov«. Njim se moraju pokoravati i s njim se imaju posluživati vsi pajdaši i pajdašice pri veselom stolu. V onom pajdaštvu, koje zametavle »Križevačke štatute« nema mesta nijenom pravom horvackom domorodcu (<http://krizevci.net/statuti/statuti2.html>).

³ Izuzeto iz intervjua autora Sergeja Novosela, više dostupno na: <https://www.krizevci.info/2010/02/11/imali-smo-ceh-prije-tono-500-godina/>

Prilikom druženja domaćin imenuje stoloravnatelja, a pomagači su mu: oberfiškuš, fiškuš, popevač, čuturaš, barilonosec, peharnik, govoraš i vunbacitelj.

Riječ je o svojevrsnom Upravnom odboru u kojem svatko ima svoju funkciju koju obavlja i to na način da se svi dobro zabave, ali ne pretjeraju u nekom od oblika nedoličnog ponašanja, odnosno da pazi na red, mir i pravicu.

Štatuti su nastali kako bi se u svakom društvu i svakoj prigodi, posebice kod većih slavlja ili spravljanja, kako su se nekada zvala, moglo lijepo zabaviti, poštujući ipak pri tome određena pravila. Da su se nekada ta pravila zaista i poštivala u svakom pravom građanskom društvu, vidi se i po funkcijama koje su u društvu postojale, a svaka titula nosila je i određene dužnosti.

Stoloravnatelj je najvažnija osoba u društvu koja uživa veliko povjerenje domaćina zabave i ima neograničenu moć za stolom, a ako je društvo veliko, on može imati i svojeg pomoćnika viceravnatelja koji mu pomaže. Biti stoloravnatelj nije samo čast jer on mora zaslužiti, ne samo povjerenje domaćina, već i poštovanje ostalih u društvu, mora znati pravila Štatuta, a važno je i da posjeduje određene vještine o čemu najbolje govori stih iz Križevačkih Štatuta:

*Ravnateljem biti zato treba dar,
smeh, a i šala to su njegov par.
Puno mu je piti, v pajdaštvu vodit reč
dobre volje biti, priznanje si steč.
Štatute mu je znati svu njihovu vlast,
i regule poznati koje daju čast.
Govorit mu je puno i vodit pjesmu bar
ravnateljem biti zato treba dar!*

Oberfiškuš je po svojoj ulozi odmah iza stoloravnatelja kao njegov najbliži pomagač, sjedi preko puta stoloravnatelja i uloga mu je da pazi da se izvršavaju sve odredbe i pravila stoloravnatelja. Uz to, oberfiškuš može opomenuti i samog stoloravnatelja, ako se ne ponaša u skladu sa Štatutima.

Fiškuš je osoba koja pazi da prisutni gosti imaju uvijek vina u svojim čašama i da imaju čime nazdravljati. Uobičajeno je bilo da su u društvu dva fiškuša, svaki je zadužen za jedan kraj stola.

Popevač započinje i vodi svaku pjesmu, koju odredi oberfiškuš, znači njegova je uloga da za stolom bude veselo ne samo zbog vina i društva, nego i zbog dobre pjesme.

Čuturaš, barilonosec ili peharnik je osoba koja služi goste za stolom.

Govorač je, kako mu i ime govori, bio zadužen za govorancije, zdravice, no njegovo prisustvo u društvu nije bilo obavezno jer je njegovu ulogu mogao preuzeti i sam stoloravnatelj ako je bio vješt govornik.

Vunbacitelj je bila osoba zadužena za izbacivanje iz društva onih koji su prekršili pravila, a nisu se popravili ni nakon dodijeljenog im štrofa.

Štrof je bila kazna koja se dodjeljivala za nepoštivanje domaćina ili drugih pajdaša.

Štatuti propisuju pet vrsta štrofov:

1. štrof sa suhim vinom
2. štrof s pomešanim vinom
3. štrof s mrzлом ili mlakom vodom
4. štrof na drugom mestu
5. slatki štrof

Vjerojatno najteži je bio štrof na drugom mjestu jer se neposlušnika privremeno udaljavalo da sjedi sam i nije mu se dozvoljavala komunikacija s ostatkom društva niti je smio bilo što dobiti za piti ili jesti. Izopćenik se po isteku nekog vremena, ne navodi se u zapisima koliko je kazna trajala pa je vjerojatno da ju je određivao sam stoloravnatelj prema težini prekršaja, mogao vratiti za stol i nastaviti druženje, no prema pravilima kućedomaćina.

Slatki štrof je bio namijenjen ženskom dijelu društva koje se kažnjavalo na način da su morale poljubiti muškarca sa svoje lijeve i desne strane. Žene su inače bile vrlo cijenjene u društvu, a o tome se govori i u Štatutima: *One su ponos naš, dika naša, ljubav naša, radost i tuga naša, one su mile i slatke, lijepe i dobre, one nam stvaraju raj u ovoj dolini suza.*

Pravila Štatuta nalažu da u društvu i kod zajedničkog stola ne smije biti nitko tko nije prošao svojevrstnu inicijaciju i to pijenjem vina iz „bilikuma.“

Riječ bilikum dolazi od njemačke riječi "willkommen", a ispijanje vina iz tri spojena vrča predstavlja čin dobrodošlice u nečiju kuću i njegovo prihvaćanje u društvo. Ispijanje bilikuma je bio vrlo važan čin i kao takav se odmah unosio u hižni ⁴protokol. To je bila knjiga u kojoj se sve zapisivalo, od podataka tko je sve ispio bilikum i time postao hižni prijatelj, do drugih važnih podataka kao što su rođenje djeteta, ali i kakav je bio urod na gospodarstvu, kakva je bila berba, i slično. Hižni protokol je bila najvažnija knjiga u svakoj kući i čuvala se na posebnom mjestu, obično pod ključem (slika 3). Hižni protokol je bio

⁴ Hižni (kućni prev.)

važan jer kako piše u Križevačkim štatutuima: *S toga protokola mora se videti celo gospodarsko i pajdaško življenje tere hiže.*

Numeruš	Dan	Kak se zove?	Otkut je?	Gda je pil bilikum	Svedoki	Gda je zgubil prav biti hižni pajdaš
1.	24/1	Ivek Bradač	S Koroške	Na Vinčekovo v kleti	Joško Gršič Štef Sviličić	-
2.	"	Štef Furčić	S Križevca	"	"	-
3.	15/2	Pepica Jankač	S Virja	Mesto nje bilikum pije Stanko Kranjec 13/2	Blaž Kunič Milan Forko	-
4.	"	Jožek Miklečić	S Mokric	Na godovno gazdarice 13/2	"	-
5.	25/3	Francek Jež	S Kalnika	Na cehovski patron 19/3	Vuković Joža Šmec Pavel	Otišiel je vu svet
6.	30/7	Pavel Vuščić	S Križevca	Pri pajdaškom stolu 25/7	Micika Varović Ivek Bogović	-
7.	30/8	Valek Hakman	S Križevca	"	"	† vmrl je
8.	30/8	Tomo Pintač	S Križevca	"	"	-
9.	*18/10	Blanka Frlič	S Križevca	10/10	Vinko Lozić Božek Grbić	Zbog obljavanja pajdaštva brisana iz pajdašije
10.	"	Joško Nemčić	S Vukovca	"	Miško Kmetić Jožek Konfic	-
11.	20/11	Tabač Marjan	S Križevca	Na martinje	"	-

Slika 3. Primjer Hižnog protokola

Izvor: <http://krizevci.net/statuti/statuti1.html> (06.10.2016.)

Nadalje, u Križevačkim štatutima spominju se 4 vrste pajdaša:

1. stari pajdaši - to su oni koji su već više puta bili u istom društvu, najmanje šest puta
2. mladi pajdaši - to su oni koji su dolazili povremeno i puno rjeđe
3. pajdašice - to su bile žene i kao što smo već naglasili, prema Štatutima, one su bile ukras društva
4. pridošlice - su oni gosti koji su došli na poziv domaćina ili ih je sa sobom doveo netko od već poznatih pajdaša ili pajdašica.

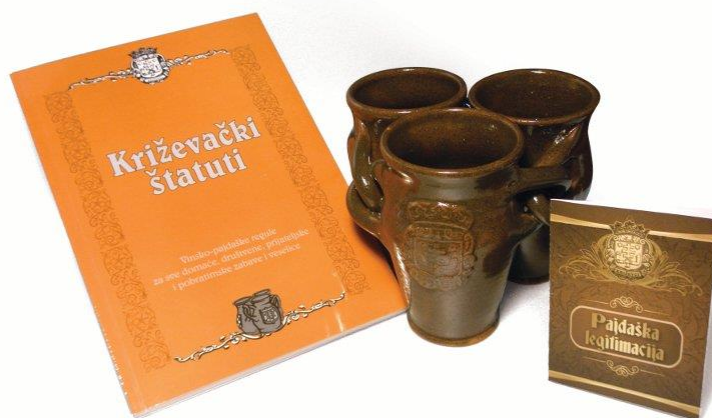
Uloge su bile strogo određene, ne samo društvenim i socijalnim statusom u društvu, već su ovisile i o tome koliko je tko dugo član neke "pajdašije".

Oberfiškuš i vunbacitel moreju biti samo pajdaši prve kategorije (stari), a takajše se to gleda i pri govoraču, koji mora biti vučena i v pajdaštvu dobro zvežbana peršona (Križevački štatuti, 1918-1921.).

Iako bismo danas rekli da je pajdašija sinonim za riječ društvo, to baš nije u potpunosti točno. Prema proučenom materijalu iz Križevačkih statuta, jasno je da su pajdašiju ipak vezala neka specifična pravila kao što su druženja bliskih ljudi koji su se međusobno poznavali, a u pajdašiju nije mogao bilo tko doći, već je za njega morao jamčiti netko od starijih i iskusnijih članova, da novi pajdaš može biti dostojan član te skupine.

Naravno, to ne znači da su Križevčani bili zatvoreni ili negostoljubivi domaćini. Štoviše, Štatuti su doprinijeli imidžu Križevaca kao *gostoljubivog grada u kojem se moglo dobro zabaviti, u kojem se njegovalo prijateljstvo, domovina i naklonost prema ljepšem spolu. Križevački statuti zato su ogledalo karaktera grada Križevaca koji ga najbolje ocrtavaju kroz njegovu povijest i običaje* (<http://www.krizevci.net/statuti/statuti1.html>).

Upravo su Križevački statuti u formi knjige, vrč Bilikum i pajdaška legitimacija (slika 4) postali opipljiv trag te tradicije i oblikovani u prepoznatljive križevačke suvenire. Ovi predmeti i dandanas pričaju i dokazuju prijateljstvo i dobrodošlicu, ali i prilično stroga pravila koja su svi sudionici nekog događanja morali slijediti.

Slika 4. Suveniri vezani uz Križevačke statute

Izvor: <http://www.tz-krizevci.hr/kulturna-bastina/krizevacki-statuti.html> (12.09.2016.)

Može se reći da su Križevački statuti svojevrsna inačica bontona o ponašanju u društvu, kod prijatelja za stolom punim pića i hrane te o vrijednostima koje se njime potiču. Štatuti imaju i širu vrijednost jer iz njih proizlazi da se u svakom društvu moraju održati tri obavezne zdravice: domovini, pajdašiji i lepšem spolu, čime se naglasak stavlja na najvažnije vrijednosti vremena u kojem su nastali, ali se lako mogu primijeniti i u današnjem, modernom kontekstu.

Osim što su sadržavali svojevrsna pravila ponašanja, slavili prijateljstvo, ljepotu i domoljublje, Križevčani su znali kroz humor i satiru prepričavati različite događaje iz purgerskog ili političkog života.

Gradski oci skup sediju,

Puni brige se glediju,

Al je došla zadnja hora

Proračun se delat mora.

Mužiku bi imal hteli

Ali trošit ne bi smeli,

Kaj ti veli zdrava pamet

Puno troška, gotov namet. (Križevački štatuti, 1918-1921)⁵.

Ovaj citat iz prigodne popevke, vrlo bi lako mogao ocrtavati i današnjicu jer očito politika i oni koji su vodili grad nekada i danas, ali i građani, imaju dosta sličnosti.

Ovo dokazuje da Štatuti nisu samo zastarjela relikvija, već je veliki dio tih zapisa vrlo aktualan i u sadašnjosti. Tome u korist govori i slijedeći stih koji bi se mogao upotrijebiti i danas kao pozivnica svima koji dolaze na neke od turističkih manifestacija koje se temelje na legendi o nastanku Križevačkih štatuta ili samo u posjet gradu i okolici.

Došel jesi bratec dragi

nazaj vu naš krug

Budi dober - ostani navek

Verni ti naš drug! (Križevački štatuti, 1918-1921)

⁵ Križevački štatuti: Prigodna popevka po noti "Bile jesu tri vu kleti"

3. MATERIJALI I METODE

Za potrebe ovog rada korištene su različite metode istraživanja kako bi se dobio što bolji uvid u odabranu temu.

Teorijski dio temelji se na sekundarnim podacima prikupljenim iz dostupe literature kao što su knjige, udžbenici, stručna literatura, znanstveni i stručni članci te internetski izvori.

Metodom deskripcije, odnosno opisivanja i očitavanja činjenica i procesa u društvu uz iskustveno potvrđivanje odnosa i posljedica, opisan je kulturno-povijesni kontekst i trenutno stanje u turizmu povezano sa gastronomijom i manifestacijama koje se temelje na prakticiranju Križevačkih štatuta.

Uz sekundarne podatke, veliki dio materijala potreban za izradu ovog rada temelji se na primarnim podacima koji su dobiveni metodom intervjua. Intervju je proveden s direktoricom Turističke zajednice grada Križevaca Olinkom Gjigaš, te su tako prikupljeni podaci o sadašnjem stanju kao i mogućnostima i perspektivama razvoja turizma u potkalničkom prigorju.

Pitanja su bila iskonstruirana i sastavljena od strane autorice ovog rada. Kao podsjetnik za intervju i temelj na kojim su nastala pitanja, bilo je istražiti kolika je uloga Turističke zajednice u razvoju turizma, koliko su Križevački štatuti prepoznati u valorizaciji kulturne baštine i to u smislu turističkog potencijala, kakvi su dugoročni projekti razvoja turizma ovog kraja, koliku ulogu u tome se posvećuje ruralnom turizmu, kakav je profil gostiju koji posjećuju ove krajeve i što im je u vrhu interesa te radi li se na brendiranju Križevaca, kao i pratećih turističkih proizvoda i usluga kroz Štatute ili na koji drugi način.

Metoda intervjua pokazala se podesnom za dobivanje informacija o važnosti, nedostacima i nedovoljnoj iskorištenosti potencijala Križevačkih štatuta⁶.

Pored metode strukturiranog intervjua s direktoricom Turističke zajednice u kojem su pitanja bila jasna i oblikovana, korištena je i metoda nestrukturiranog intervjua, odnosno neformalnog razgovora s mještanima križevačkog kraja.

⁶ Intervju je jedna od najraširenijih metoda prikupljanja podataka u sociologiji. Sastoji se od niza pitanja koja istraživač postavlja intervjuiranome. Intervjui se mogu klasificirati kao „strukturirani“ ili „nestrukturirani“. Rezultat strukturiranog intervjua je prilično formalan dijalog koji se sastoji od pitanja i odgovora. (Haralambos i Heald, 1980)

U radu su iskorišteni i podaci dobiveni vlastitim opažanjima kao i iskustveni podaci dobiveni izravnim uključivanjem i sudjelovanjem u organizaciji nekih od spomenutih manifestacija, te sudjelovanjem u realizaciji projekata.

Korištenjem spomenutih metoda: intervjua, neformalnih razgovora, vlastitih opažanja, analizom sadržaja Križevačkih statuta kroz grupiranje pojmova koji se nalaze u tekstu⁷ i kroz prikupljanje ostalih podataka iz literature, dobiveni su podaci temeljem kojih su izvedeni određeni zaključci.

Opis postupka provođenja intervjua

Sastanak s direktoricom Turističkog ureda Grada Križevaca Olinkom Gjigaš bio je dogovoren za 03.09.2016. Intervju se odvijao u uredu direktorice, u Turističko-informativnom centru. Razgovor je trajao oko sat vremena, a u tom periodu gđa. Gjigaš je odgovorila na 13 unaprijed pripremljenih pitanja, uz dodatna pojašnjenja i neformalan razgovor na temu turizma. Direktorica Turističke zajednice bila je vrlo susretljiva, razgovor s njom bio je dobro iskustvo koje je omogućilo dolaženje do podataka vezanih uz stanje ruralnog turizma na križevačkom području.

Transkript intervjua nalazi se u prilogu (prilog 1), a podaci dobiveni ovom metodom korišteni su isključivo za pisanje ovog završnog rada, što je direktorici prilikom razgovora bilo i napomenuto.

⁷ Analiza sadržaja (content analysis) koristi se ponajviše za istraživanje vrebalnog, ali i drugog simboličnog materijala. Sustavnim i objektivnim proučavanjem govornih, pisanih i slikovnih informacija može se mnogo doznati o značajkama, pošiljaocima i primaocima komunikacije (Fanuko, N. i sur., 1995).

4. REZULTATI I RASPRAVA

Proučavanjem literature kao izvora sekundarnih podataka za izradu ovoga rada, veliki dio materijala potreban za temu završnog rada, uključujući bolje razumijevanje dobivenih informacija kao i njihovo stavljanje u pravi kontekst, dobiven je od direktorice Turističke zajednice Olinke Gjigaš. Uz to, a zahvaljujući i osobnom iskustvu koje se temelji na vlastitim opažanjima, u dijelu koji slijedi pokušat će se kroz najpoznatije turističke manifestacije, projekte i udruge, analizirati i utvrditi u kojoj mjeri su u njih uključeni Križevački statuti. Nakon što smo se kroz ranije poglavlje upoznali sa samim sadržajem i smislom Štatuta, moći ćemo lakše utvrditi koliki je njihov stvarni značaj i doprinos razvoju turizma, posebice ruralnog turizma.

4.1. Turističke manifestacije povezane uz Križevačke statute

4.1.1. Križevačko veliko spravišće

Najprepoznatljiviji "proizvod" Štatuta, kada je riječ o turizmu i popularizaciji ovih pravila, zasigurno je Križevačko veliko spravišće koje je kulturno-povijesna, ali i gastronomska manifestacija.

Kulturološki gledano, ovo je manifestacija kroz koju se susreću dva identiteta, s jedne strane to su kalnički šljivari s vlastitom poviješću koje je kralj Bela IV proglasio plemenitima iako su realno bili i ostali seljaci, a s druge strane su križevački purgeri, stanovnici slobodnog kraljevskog grada (Matočec, 2013.).

Križevačko veliko spravišće se održava od 1968. godine, a temelji se na već spomenutoj legendi koja govori o pomirbi križevačkih purgera i kalničkih šljivara te na Križevačkim statutima. Upravo kroz ovu je manifestaciju, ovaj popularni vinski ceremonijal te pravila ponašanja u društvu i za stolom, došao najbolje do izražaja te je oko njega ispričana cijela priča o pomirbi kalničkih šljivara i križevačkih purgera.

Iz te priče o pomirbi između kalničkih šljivara i križevačkih purgera nastalo je Križevačko veliko spravišće koje je tijekom godina postalo simbol prijateljstva, druženja, okupljanja, veselice i svega onoga što uz to ide, naravno po Križevačkim statutima.

U prvim godinama održavanja Križevačkog velikog spravišća, manifestaciju je organizirao Turistički savez općine Križevci te su kroz poznatu priču i Križevačke statute nastojali obogatiti turističku ponudu prigorskog kraja.

Spravišće je najprije bilo organizirano kao pučka – narodna svečanost, gdje su uz purgere, šljivare i Križevačke statute nezaobilazni bili i licitari, lončari, pečenjari i ostala

tradicionalna obrtnička i gastronomska ponuda, a održavale su se i različite zabavne igre (slika 4).

Slika 4. Počeci Križevačkog velikog spravišča 1970.

Izvor: Turistička zajednica Križevaca (10.09.2016.)

Nezaobilazan dio zabavnog dijela programa činili su folklor, tamburice, kulturno-umjetnička društva, pjevači zabavne glazbe, ali i poznati glumci (slika 5). A da je riječ o pravoj pučkoj svečanosti govori Kerstner (1977.) *Sto i sto je zrokov zakaj narod hrli na Križevačko veliko spravišče. Tu se pajdaši stari zideju, na stojeć iliti sedeč kupicu domačeg vina spijeju, kotlovinu koštaju, zabadav se huncutarijami glumcov nasmejeju, natancaju se na mužiku koju si sami zbereju, a na kraju si iz sega grla zapopevleju.*

Slika 5. Detalj s Križevačkog velikog spravišča 1970.

Izvor: Turistička zajednica Križevaca (10.09.2016.)

Tijekom godina mijenjao se program i dijelom koncepcija Spravišča, no ono što je ostalo nepromijenjeno je pomirba šljivara i purgera te glavna nit vodilja, a to su Križevački statuti.

U tradicionalnoj spelanciji pomirbe sve okupljene se podsjeća na nastanak Križevačkih statuta, gradom voze kočije, a posjetitelji mogu organizirano obići sve križevačke znamenitosti (slika 6). Križevačko veliko spravišče je sajam kulture na kojem se predstavlja kulturno-povijesna baština križevačkog kraja, a predstavlja savršen spoj grada i okolice⁸.

Slika 6. Detalj s Križevačkog velikog spravišča- predstava

Izvor: vlastita fotografija (12.06.2016.)

Danas se u sklopu ove manifestacije održavaju između ostaloga i Štruklijada (slika 7), Izložba vina, Večer vina i čvaraka te Konjičke igre, kao prožimanje utjecaja urbanog i ruralnog, modernog i tradicionalnog, uz tradicijske elemente domaće hrane i autohtonih vina.

⁸ <http://www.spravisce.com/>

Slika 7. Štruklijada – Križevačko veliko spravišće

Izvor: Vlastita fotografija (15.06.2015.)

Uz samu predstavu koja se odvija kroz sva tri dana manifestacije i ostale dodatne programe, činjenica je da su koncerti popularnih glazbenih imena veliki "mamac" za posjetitelje. Direktorica Turističke zajednice Olinka Gjigaš ipak kaže da je na Spravišću puno posjetitelja zbog same pomirbe "kalničkih šljivara" i "križevačkih purgera" te da je vidljivo da ta predstava privlači ogroman broj ljudi. *Pronađite mi grad gdje glumci amateri na otvorenoj pozornici tri dana glume uz minimalne troškove* (transkript razgovora, prilog 1).

4.1.2. Obrtnički i gospodarski sajam Koprivničko-križevačke županije - Martinje

Osim Spravišća, u Križevcima se tradicionalno održava Obrtnički i gospodarski sajam Koprivničko-križevačke županije i to u vrijeme Martinja gdje se kroz krštenje mošta i pripremu tradicionalnih jela kao što su guska s mlincima i hajdinom kašom, kuhani buncek sa zeljem i kobasice, ponovo živi i druži po pravilima Križevačkih Štatuta.

Za Martinje se, osobito ako je vinogradarska godina bila dobra i rodna, obnaša ceremonijal krštenja mošta u vino i to prema starim Križevačkim zapisima (slika 8):

„Ti si svadljivica, jako naprasite i zločeste čudi, nagoniš ljude na svađu i kavgu, po cestah ih valjaš, u grabe bacaš, glave im lupaš, na nami neslogu potičeš, ti se u želucu svađaš; na polje ježiš i tako sebe, hodnike, sobe, odijela i pokućstvo posmradiš i skaljaš.

- Čuješ Mošte! Hoćeš li nadalje svagdje svoj nos zabadati i takova bogumrzka diela činiti, kaži po istini, hoćeš li se toga okaniti?"⁹

⁹ Obred krštenja mošta prema Križevačkim štatutima, <http://www.krizevci.net/statuti/statuti3.html>

Prema (Baran, 2011) uz izvedbe tih običaja, u uporabi su mnoge vinske pjesme, priče, predaje, poslovice, zagonetke, izreke poput starih vinskih zapovijedi, upute vezane uz lijepo ponašanje za stolom za kojim se jede i pije. Mnogi od tih oblika danas postoje u zapisu, a zasigurno još uvijek ima i onih koji se prenose samo usmenim putem.

Za pijaču ima biti pri sakom horvackom stolu domaće vino i žganica. More se piti i drugi kakov napitek, ali vinu se ima dati prednost, arti su se i naši pradedi najrajše pri vinu pajdašili. Pri jelu nesme faliti zelje i puretina ili gusetina, a takaj ni mlinci. Med kolači moraju biti paprnjaki ili gibanica (Križevački štatuti).

Slika 8. Martinje – turistička manifestacija koja se temelji na Križevačkim štatutima

Izvor: Vlastita fotografija (11.11.2015.)

4.1.3. Vincekovo

Vincekovo po Križevačkim štatutima, još je jedna od manifestacija koja se temelji na starim regulama zapisanim u Štatutima. Održava se u siječnju svake godine u nekom od vinograda križevačkog područja u organizaciji Udruge vinogradara i vinara „Bilikum“ iz Križevaca, Turističke zajednice grada Križevaca i Vinske ceste Križevci-Kalnik-Orehovec. Dan sv. Vinka označava početak radova u vinogradima uz posebnu "spelanciju", blagoslov trsa po Križevačkim štatutima gdje je i zapisana cijela ceremonija. Održava se u vinogradu, a sudjeluju sve „peršone“ bitne za ovaj pučki ceremonijal, a to su: „biskup“, peharnik, zvonar, pjevači i tamburaši, dok se loza kiti kobasicama koje simboliziraju plodnost budućeg uroda (slika 9).

Drugi dio običaja odvija se u klijeti uz dobru kapljicu i domaća starinska jela, vodeći i dalje računa o pravilima ponašanja u društvu i konzumaciji alkohola s mjerom, kako je i zapisano u Štatutima.

Slika 9. Vincekovo po Križevačkim štatutima

Izvor: Vlastita fotografija (23.01.2016.)

4.2. Projekti u funkciji razvoja turizma

Kada se govori o Križevačkim štatutima kao podlozi za razvoj turističkih programa, Grad Križevci i Turistička zajednica pokrenuli su i realizirali nekoliko projekta koji pridonose razvoju turističke infrastrukture, gastronomskoj i enološkoj ponudi, edukaciji potencijalnih pružatelja usluga, posebice onih koji se bave ruralnim turizmom.

Postoje brojni natječaji na koje je moguće prijaviti projekte vezane uz razvoj turizma, a sredstva je moguće dobiti iz Ministarstva turizma, Hrvatske turističke zajednice, Ministarstva poljoprivrede - posebno one vezane uz ruralni turizam, a tu su i europski fondovi.

U proteklih nekoliko godina, provedeni su tako na lokalnoj razini projekti ulaganja u turističku infrastrukturu koji doprinose razvoju turizma, posredno ili neposredno.

4.2.1. ViNaK - Turizam bez granica - zajednički razvoj informativnih centara za posjetitelje u Nagyatadu i Križevcima

U okviru projekta "ViNaK - Turizam bez granica - zajednički razvoj informativnih centara za posjetitelje u Nagyatadu i Križevcima" koji je 2013. provodio grad Križevci, napravljena je analiza turističke ponude s ciljem predstavljanja zajedničke eko-turističke ponude Križevaca i Nagyatada te njihove okolice. U brošuri koja je u sklopu projekta napravljena, Eko-turistički vodič kroz ljepote Križevaca, Kalnika i Nagyatada, pobrojane su uglavnom prirodne ljepote križevačkog kraja pa se tako turistima preporučuju: Zaštićeni krajobraz Kalnik, Posebni botanički rezervat Mali Kalnik, Jezero Čabraji, Jezero Ravenska kapela i Park šuma Župetnica. Time se promovira aktivni odmor u prigorskoj prirodi uz biciklizam, jahanje, slobodno penjanje i planinarenje.

Brošura daje preporuke i za smještaj, spominje Križevačke statute kao jednu od posebnosti ovoga kraja na kojima se temelji ukupna enološka i gastronomska ponuda ovoga kraja.

U sklopu ovog projekta u potpunosti je obnovljena zgrada bivše Sinagoge u Križevcima koja je nakon toga pretvorena u Turističko-informativni centar, zamišljen kao središte turizma razvoja turističke infrastrukture i programa koji doprinose unaprjeđenju turističkih aktivnosti na širem križevačkom području (slika 10).

Slika 10. Novi turističko-informativni centar u Križevcima

Izvor: <http://www.tz-krizevci.hr/component/k2/item/98-sinagoga-zidovski-hram.html> (20.09.2016.)

4.2.2. BA biking - Biciklom od Balatona do Jadrana

U sklopu projekta u Križevcima je izgrađeno sedam novih dionica biciklističkih staza, kroz sedam ulica u samom gradu koje povezuju postojeće biciklističke staze (slika 11). Ukupna duljina biciklističkih staza nakon provedbe projekta iznosi nešto više od 6,5 kilometara.

Osim toga, uređeno je i parkiralište na Trgu bana Lackovića kao početna točka turističkog obilaska Križevaca. Izgrađena su i opremljena četiri odmorišta uz biciklističke staze, koja su posvećena značajnim osobama iz križevačke povijesti.

Isto tako, osim gradskih biciklističkih staza, u projekt su uključene i dvije brdsko-biciklističke staze, i to staza Križevci-Kalnik te staza Križevci-Čabraji koje su u suradnji s Križevačkom udrugom biciklista uređene, pročišćene, trasirane i označene.

Iako ovaj projekt nema izravne veze sa Štatutima, niti je rađen na toj povijesnoj podlozi, ipak doprinosi ukupnoj turističkoj ponudi grada i okolice. Ovim se projektom nastoji privući i onaj dio gostiju koji su avanturističkog duha i koji su više ekološki orijentirani ili jednostavno žele drugačiji doživljaj ovog kraja pa će dio ugostiteljskih objekata ili OPG-a na Vinskoj cesti moći obići na biciklima, ujedno uživajući u prirodnim ljepotama ovoga kraja.

Slika 11. Novouređene biciklističke staze - kao dio turističke ponude

Izvor: Vlastita fotografija (5.11.2015.)

4.2.3. Vinska cesta Križevci-Kalnik-Orehovec kao turistička vrijednost

Postojeća ruralno-turistička ponuda obogaćuje se novim sadržajima od kojih je najveća i najvažnija stvaranje Vinske ceste.

Prekogranične vinske ceste - Od vinogradarske tradicije do vinskog turizma - stvaranje prekograničnih vinskih cesta, Vinska cesta Križevci-Kalnik-Orehovec, osnovana je u rujnu 2013. godine te, kao dio vinogradarske regije Zapadna kontinentalna Hrvatska, podregije Prigorje-Bilogora, vinogorja Kalnik prolazi područjem Grada Križevaca te općinom Kalnik i Sveti Petar Orehovec. Uz izvrsna vina i bogatu gastronomsku ponudu, vinska cesta nudi veliki broj prirodnih, kulturnih i zabavnih sadržaja¹⁰.

Slikovito vinorodno područje sa dugom tradicijom, stalno povećanje kvalitete vina kao i brojne autentične klijeti na području Križevaca i Kalničkog prigorja čine dobru osnovicu za organiziranje vinskih cesta, a ovdje su pravila Štatuta uvijek dobrodošla te se prezentiraju gostima kao dio kulturne ponude i posebnosti ovoga kraja.

"Osnivanje Vinske ceste svakako je pomoglo nekim članovima da se promoviraju i ponude svoje proizvode, dok drugi imaju još dosta posla na pripremi objekata i ponude kako bi podigli svoju vidljivost na turističkoj karti kontinenta." (prilog 1: transkript intervjua)¹¹

O važnosti i budućoj perspektivi ovog projekta govori i činjenica da je upravo on izabran među pet najboljih u 25 godina europske međuregionalne suradnje te predstavljen na posebnoj konferenciji u Luxemburgu. Na raspisani natječaj na koji je svaki od preko 80 programa europske suradnje mogao odabrati i prijaviti za svojeg predstavnika samo jedan projekt, IPA program Mađarska-Hrvatska odabrao je upravo projekt Vinske ceste.

Osim što se turistima nude organizirani obilasci objekata na Vinskoj cesti gdje mogu kušati domaću hranu (slika 11), jedna od posebnosti je vino Klešćec, proizveden od autohtone sorte grožđa ovog kraja, a proizvodi ga OPG Kamenjak. Klešćec redovito osvaja najbolje ocjene na izložbama vina, a i već je nekoliko godina službeno „Gradonačelnikovo vino“ koje se s takvom etiketom promovira i dijeli gostima koji stižu u službene posjete Gradu. Na taj način vino je postalo gradskim brendom.

Naš se narod, ne samo kroz Štatute, nego i kroz druge usmenoknjiževne oblike u svim razdobljima hrvatske prošlosti, bez obzira na mukotrpan rad u vinogradu, veselio vinovoj

¹⁰ Vinska cesta Križevci-Kalnik-Orehovec, <http://hr.crossborderwineroutes.eu/>

¹¹ Izuzeto iz intervjua s direktoricom Turističke zajednice Grada Oliknim Gjigaš čiji je transkript u prilogu (prilog1)

lozi, dobrom urodu i vinu (Baran, 2015). Danas se tradicija Štatuta uspješno kombinira sa turizmom putem prijava na projekte Europske Unije.

Slika 11. Gastronomska ponuda Vinske ceste

Izvor: Vlastita fotografija (28.10.2014.)

4.2.4. Okusi Prigorja

Projektom Okusi Prigorja, za koji je Turistička zajednica Grada dobila sredstva Hrvatske turističke zajednice, predviđeno je održavanje edukacijskih radionica za članove vinske ceste, ugostitelje, proizvođače vina i ostale zainteresirane korisnike sa područja Križevaca i okolnih općina.

Slika 12. Ugostiteljska ponuda Seoskog turizma Rakić

Izvor: Vlastita fotografija (23.08.2016.)

Uz provedene projekte koji se uglavnom odnose na infrastrukturne zahvate, poboljšanje znanja samih pružatelja usluge, posebice onih koji se bave ruralnim turizmom, jedan je od prioriteta kojem je potrebno posvetiti barem istu pažnju kao i ostalim segmentima. Domaća hrana (slika 12), kvalitetna vina, prirodni okoliš, tradicijska kultura, Križevački statuti, sve su to aduti koje ovaj kraj ima i koje treba snažnije povezati u cjelovitu priču, a edukacija je jedan od važnijih zadataka institucija kao što je Turistička zajednica.

Oživljavanjem i jačanjem kulturno-povijesnih, a kroz to i gastronomsko-turističkih potencijala križevačkog kraja, uz Udrugu vinara i vinogradara koja je jedna od osnivača Vinske ceste i nositelj mnogobrojnih aktivnosti kada je riječ o projektima vezanima uz Križevačke statute pa i ruralni turizam, pojavljuju se i neke nove udruge.

4.3. Udruge – promicatelji vrijednosti i baštine Križevačkih statuta

4.3.1. Društvo za očuvanje križevačke baštine „Križevački statuti“

Ova, relativno nova, udruga u gradu Križevcima osnovana je krajem 2014. godine radi očuvanja križevačke baštine. Društvo se bavi prezentacijom Križevaca kao grada hrvatske vinske kulture i bogate vjerske i kulturne baštine i to kroz osmišljavanje turističkih, obrtničkih i poljoprivrednih, kulturnih, vjerskih i kulinarskih, sadržaja sa željom promoviranja križevačkog identiteta široj javnosti.

Čak se i prostor u kojoj Udruga djeluje, u staroj gradskoj jezgri u Ulici Augusta Šenoae, nalazi u nekadašnjoj popularnoj gostionici „Štatuti“ koja je nažalost prestala s radom 90-tih godina prošlog stoljeća.

4.3.2. Udruga mladi kuhar

Udruga mladi kuhar koja okuplja uglavnom bivše učenike Srednje škole "Ivan Seljanec" - usmjerenje kuhar, također je jedna od novijih u Križevcima. Osnovana je 2014. godine, a njihovo se djelovanje temelji na njegovanju gastronomskih specifičnosti ovoga kraja i poštivanju pravila Štatuta kada je riječ o konzumaciji, što znači uživanje u izvornim specijalitetima no, umjereno i s purgerskim manirama. Udruga je organizirala nekoliko natjecanja u pripremanju štrukli te Dane Križevačko-kalničke gastronomije gdje su najbolji kuhari Hrvatske pripremali jela iz Križevačkog i Kalničkog kraja na tradicionalan i moderan način.

Udruga mladi kuhar i Društvo za očuvanje križevačke baštine „Križevački statuti“ tijesno surađuju pa je tako u prostoru nekadašnje gostionice "Štatuti" bila priređena o izložba o Križevačkim statutima. Uz izložbu, održana je i tribina o povijesti Križevačkih statuta koju je vodio Zlatko Puntijar, najveći kolekcionar kuharica i knjiga o hrvatskoj gastronomiji u Europi¹². Organizator događaja bila je Udruga Mladi kuhar, a suorganizator je Društvo za očuvanje križevačke baštine „Križevački statuti“.

4.3.3. Udruga ruralnog turizma Hrvatske

U travnju 2016. godine osnovana je Udruga ruralnog turizma Hrvatske, s ciljem stvaranja povoljnijeg okruženja za bavljenje seoskim turizmom u ruralnom prostoru. Udrugu čini 20-ak obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i poljoprivrednih obrta, a iako je udruga nacionalnog karaktera, njezina je predsjednica Jasmina Rakić Horvat, inače voditeljica seoskog gospodarstva Rakić u Čabrajima, nedaleko Križevaca. Obzirom na iskustvo koje njezina obitelj ima u bavljenju turizmom, ova bi udruga mogla donijeti neke nove pozitivne trendove kako u ruralnom turizmu u Hrvatskoj, tako i u ovom križevačkom kraju s naglaskom na Križevačke statute.

4.4. Brandiranje Križevaca kroz Križevačke statute

Križevački statuti neosporno su jedan od temelja na kojima bi grad Križevci, ali i šire područje, trebao graditi priču onu turističkog, a kroz to i gospodarskog karaktera. Turistička zajednica ulaže određene napore u promociju grada Križevaca i Kalničkog prigorja te razvijanju svijesti o važnosti gospodarskih, društvenih i drugih učinaka turizma, a Križevački statuti jedan su od brendova grada koji se promovira kao grad povijesti, kulture, i grad Sv. Marka Križevčanina, no za sada ne postiže zadovoljavajuće učinke.

Uz neosporni potencijal koji cijela ova priča oko Štatuta ima, pokazalo se i kako trenutna situacija nije zadovoljavajuća te da mogućnosti koje postoje nisu do kraja iskorištene, kako od strane jedinica lokalne samouprave, tako i od strane ugostitelja.

¹² <http://prigorski.hr/puntijar/>

Prema riječima Olinke Gjigaš, direktorice Turističke zajednice Križevaca, gosti koji dolaze u grad najčešće posjećuju crkvu sv. Križa i Grkokatoličku katedralu, a tek manji dio njih zanima priča o Križevačkim statutima.

Upravo je u pripremi za tisak još jedno izdanje knjižice o Križevačkim statutima koje bi se uskoro trebale naći u Turističkom uredu, a potražnja za Statutima je oko 70-80 primjeraka godišnje.

Problem razvoja ruralnog turizma i problem o kojem se često raspravlja je nedostatak smještajnih kapaciteta kako u samom gradu, tako posebice u okolici što je zasigurno jedna od kočnica jačeg razvoja. Direktorica Turističke zajednice Grada, Olinka Gjigaš, smatra da ukoliko poduzetnici ne planiraju smještajne kapacitete te sami na vide interes u tome, institucije tu ne mogu ništa učiniti. Izvan Križevaca samo Seoski turizam Rakić i Planinarski dom na Kalniku raspoložu smještajnim kapacitetima, no tu se pak mora postići sinergija i bolja suradnja Turističkih zajednica Grada i okolnih općina koji bi na imenu i brendu Križevačkih statuta mogli stvoriti cjelovitu priču i pružiti doživljaj turistima.

Stvaranje marke (brenda) doprinosi atraktivnosti za njegove potrošače ili korisnike i na taj način prepoznatljive turističke ponude, a ovdje za to postoje dobri temelji. Marka donosi konkurentnost spram ostalih županija i regija pa je od izuzetne važnosti pravilno građenje marke mjesta jer se ona rabi kao metafora za njegovo pozicioniranje na domaćem, ali i stranom tržištu kao poželjne destinacije, a u ovom slučaju, ruralno turističke (Jerčinović, Svržnjak, 2007)¹³.

Iako postoje projekti razvoja Koprivničko-križevačke županije i razvoja turizma Križevačko-kalničke regije, kao i Strategija razvoja Grada Križevaca, za cjeloviti pristup bavljenju turizmom nedostaje nova, precizna strategija razvoja turizma s osvrtom na ruralni turizam kao rastući potencijal.

Iako se iz prikupljenih podataka s terena može iščitati nedostatak misije i vizije, direktorica Turističke zajednice se u tome ne slaže, navodeći da je prije svega problem u novcu jer je, prema vlastitim riječima, tražila da se s Ministarstvom turizma i Institutom za razvoj turizma pokrene rad na novoj strategiji, no ponuda za izradu strategije iznosila je 90 000 kn + PDV, a niti Turistička zajednica niti Grad to nisu mogli financirati.

¹³ Zbornik radova Prvog kongresa ruralnog turizma: Perspektive razvoja ruralnog turizma s međunarodnim sudjelovanjem/Baćac R.(ur.), Hrvatski farmer dd, Klub članova Selo, Zagreb (2007).

Napomenula je kako se radi na novim turističkim proizvodima: *“Prikupljamo podatke, razgovarali smo s Ministarstvom, ali proces brendiranja “Štatuta” je dugotrajan, ali bilo bi dobro da u tome uspijemo do 50. jubilarnog, što je iduće, 2017. godine.”* (prilog 1: transkript intervjua).

Uz sve realne nedostatke koji se vremenom i dodatnim angažmanom svih dionika mogu ukloniti, postoje i oni subjektivni, dio su mentaliteta ovog kraja, a još ih je davne 1910. za vrijeme svojeg boravka u Križevcima uočio i u svojem putopisu zabilježio Antun Gustav Matoš, a mogu se svesti u jednu njegovu rečenicu: *„Još živu slavni Štatuti i krvava nesloga, krvavi jal hrvatski!”*

4.5. Ponuda turističkih sadržaja

Turizam u križevačkom kraju specifičan je zbog prožimanja kombinacije kulturnih, povijesnih, vjerskih, ekoloških i ruralnih elemenata. Objedinjavanje svih tih sadržaja i izrada konkretnih turističkih ruta, trebala bi biti zadaća Turističke zajednice kojoj čak i u samom opisu djelatnosti stoji da je zadužena za razvoj turističke infrastrukture i programa koji doprinose unaprjeđenju turističkih aktivnosti. Pri tome se misli na više od pukog nabranjanja sadržaja koje posjetitelji mogu vidjeti u ovom kraju, već na snažnije uključivanje u formiranje same ponude i usmjeravanje kako tražitelja, tako i ponuditelja usluga. Za sada se čini kako su oni, više ili manje, prepušteni sami sebi pa su se prema vlastitim sposobnostima neki u tome snašli bolje, neki lošije.

Kada je riječ o sveukupnosti ponude, kako one gastronomske tako i one turističke, obitelj Rakić, svakako je napravila najveći iskorak pa je pomoć u počecima pružila lokalna zajednica, a kasnije je to prepoznalo i Ministarstvo turizma. Cijela obitelj Rakić uključena je u rad i razvoj seoskog turizma, te su pravi primjer gospodarstva na kojem se turizam živi svaki dan. Posjetitelji njihovog gospodarstva su svih dobnih skupina od djece do umirovljenika, svi željni mira, netaknute prirode, neposrednog dodira s domaćim životinjama, šetnje oko jezera koje se nalazi u neposrednoj blizini.

Zanimljivo je da je gospodarstvo Rakić omiljena i nezaobilazna destinacija gotovo svih stranih gostiju koji dolaze u ovaj kraj pa su tako svoje oduševljenje hranom, pićem, okolišem, ali i cijelom pričom o Križevačkim štatutima, pokazali čak i gostima iz Indonezije koji su u sklopu svojeg službenog posjeta gradu Križevcima, posjetili i ovo gospodarstvo (slika 13).

Slika 13. Indonezijska delegacija na gospodarstvu Rakić

Izvor: Vlastita fotografija(25.05.2016.)

Seosko gospodarstvo Rakić jedan od članova Vinske ceste uz: Badel 1862 d.d., Restoran "Prigorski dvori", OPG Dragutin Kamenjak, OPG Dragutin Posavec, OPG Platužić, OPG Šafran, OPG Šantić Tomislav, Gornjevinska klet, Poljoprivredna zadruga Kalnik - Kalnički podrum, Ugostiteljstvo Prigorje d.o.o., Vinarija Delić i Zadruga Podolski¹⁴.

Vinska ponuda stvara se na vinskih cestama, a upravo su u to utkani temelji Križevačkih štatuta gdje se po starim regulama uz dobro ispričanu priču, kombiniraju domaća vina s elementima gastro ponude, te dodatnim sadržajima poput biciklizma, jahanja, lova i ribolova te drugim oblicima turističke ponude.

U značajnijem razvoju vinske ponude presudan je veći broj registriranih proizvođača vina te razvijanje vinskih sorti s oznakom kontroliranog i geografskog porijekla.

Gastronomska ponuda s proizvodima iz uglavnom vlastite proizvodnje plasira se kroz vinski turizam i na obiteljskim gospodarstvima, s pretežito tipičnim jelima lokalnog područja. Uključivanje subjekata u ovaj oblik ponude ima za cilj održavanje i unapređenje kulinarske tradicije kao jednog od ključnih elemenata identiteta kraja i turističkog imidža, među kojima su opet neizbježni Križevački štatuti kao posebnost koja ovu Vinsku cestu izdvaja od ostalih.

Tu je svakako neophodna i edukacija samih pružatelja usluga kako bi osim svojeg proizvoda znali ponuditi gostima i još nešto te ih zainteresirati za što dulji i sadržajni boravak u ovom kraju, posebice jer članovi Vinske ceste nisu samo s područja grada Križevaca, već i općine Kalnik i Sveti Petar Orehovec. Vinski turizam povezan je s gastronomskim, a kako su uz

¹⁴ <http://www.tz-krizevci.hr/turisticka-ponuda/gastro-i-eno.html>

vino, dobro društvo i zabavu, u Križevačkim statutima spominje i domaća hrana, postoji mogućnosti da se osmisle turističke rute po ovom kraju koje spajaju enologiju, gastronomiju, povijest i kulturu.

Kultura koja se odvija na ruralnom prostoru u turističkom smislu čini osnovicu razvoja ruralnog turizma jer posjetitelje privlače upravo kulturne atrakcije kao što su: spomenici kulture, pučka kultura, stanovanje i prehrana, narodni pučki običaji te pučka materijalna kultura sa starim zanatima, proizvodima, suvenirima, kulturne ustanove i priredbe te zabavne, sportske i gospodarske manifestacije (Svržnjak i sur., 2014).

Radi toga je potrebno, uz postojeće resurse, uređenje objekata i postizanje više kvalitete usluga, osmišljavati dodatne sadržaje poput izleta, upoznavanje s običajima i kulturom kraja, sudjelovanje u manifestacijama i slični sadržajima.

Tako bi turistima svakako trebalo u osmišljenim programima ponuditi odlazak na Stari grad Kalnik, obilazak starih Obreških klijeti u Vukovcu, Grkokatoličke katedrale i Gradskog muzeja u Križevcima te nekog od seljačkih gospodarstva s Vinske ceste.

Usprkos nastojanjima da se izgradi prepoznatljivost, bilo da je turizam temeljna djelatnost kojom se bave ili tek dopunska, još uvijek su to tek pojedinačni, pomalo entuzijastični pokušaji turističkog poslovanja. Turistička nadgradnja i infrastruktura križevačkog područja nije značajnije pripremljena za turizam. Sportsko-rekreacijskih terena, turističkih puteva i staza gotovo da nema, a one postojeće lokacije su zapuštene i nedovoljno uređene.

Novi sadržaji poput biciklizma, jahanja, šetališnih staza, vinskih cesta i sl. pretpostavka su daljnjeg razvoja, a njih je trenutno premalo.

Tradicija bavljenja turizmom na ovom području ne postoji, što je i nedostatak u educiranosti kadrova za taj sektor.

Stoga je važno da potporna infrastruktura u koju spadaju turističke zajednice, profesionalna udruženja, komora, poduzetnici i jedinice lokalne samouprave, organizira i osposobljava kadrove za turizam, čime se stvaraju preduvjeti za turistički razvoj ovog kraja.

Od posebne je važnosti snažniji razvoj agroturizma na seoskim domaćinstvima, te vinskih cesta i boravak u prirodi. Kako je ovo poljoprivredno i vinorodno područje uvjeti za razvoj ovakvog oblika turizma postoje, uz nužna ulaganja i primjerenu organizaciju nastupa na tržištu¹⁵.

¹⁵ Razvoj turizma križevačko-kalničke regije

Na osnovi analize tržišnih trendova turizma i resursne osnove križevačkog kraja u Projektu razvoja turizma križevačko-kalničke regije je provedena analiza prednosti, nedostataka, mogućnosti i ograničenja turističkog razvoja. Kako su navedeni elementi podjednaki za sve lokalne sredine u SWOT analizi (tablica 2) su prikazani za ukupnu destinaciju, odnosno širi križevački kraj.

Tablica 2. SWOT analiza stanja turizma križevačko-kalničke regije

5.1. JAKE STRANE	5.2. SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> * Bogatstvo prirodnih resursa, ljepota krajobraza * Zaštićena prirodna baština (Veliki i Mali Kalnik, Župetnica, parkovna arhitektura) * Bogatstvo kulturne i povijesne baštine * Stare tradicionalne klijeti i vinogradi * Ponuda sporta i rekreacije (planinarenje, paragliding i dr.) * Očuvana kulturno-umjetnička tradicija * Blizina većih urbanih centara * Ekološki očuvan okoliš * Gastro-specijaliteti domaće kuhinje * Brojnost raznih udruga, sportskih i drugih društava 	<ul style="list-style-type: none"> * Nedovoljna prometna i druga infrastruktura (turistička nadgradnja) * Nedostatak sadržaja smještajnog tipa * Nedostatak ugostiteljskih objekata šireg asortimana ponude * Nedostatak pratećih sadržaja (trgovina, suveniri i sl.) * Nedovoljan imidž - promocija * Nedostatak promotivnih materijala * Neaktivna TZ, nerazvijena vodička služba * Zapuštenost i neobilježnost postojećih atraktivnijih lokacija * Nema dovoljno profesionalnih kadrova u turizmu * Nedostatak sredstava lokalne samouprave
5.3. MOGUĆNOSTI	5.4. PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> * Imidž seoskog turizma i ekološka proizvodnja/zdrave hrane * Smještajni kapaciteti * Izletnički i vikend turizam – povećani udio individualnih gostiju i bus tura * Sportsko-rekreacijski sadržaji 	<ul style="list-style-type: none"> * Pogoršanje ekonomske situacije u RH * Nejasna pravna regulativa i sporost administracije * Konkurencija s drugim tržištima * Ugrožen prirodni potencijal zbog nebrige o okolišu

Izvor: Projekt razvoja turizma križevačko-kalničke regije (29.09.2016.)

4.6. Analiza potencijalnih posjetitelja

Promatrajući strukturu najčešćih gostiju u ruralnom turizmu studije o profilu potrošača pokazale su da se većinom radi o ljudima iz srednje ili više klase koji cijene lokale vrijednosti, imaju između 50 i 65 godina, dok je slijedeća skupina obitelji s djecom (tablica 3).

Potražnja za ruralnim turizmom u Hrvatskoj u znatnijem je rastu, a prema (Svržnjak i sur. 2014.) turiste danas osim same potrebe za odmorom, karakterizira povećana osviještenost

i briga za zaštitu okoliša, dostupnost kulturne baštine, potraga za avanturom i uzbuđenjem, sportskim doživljajem i enogastronomskim uživanjem.

Tablica 3. Sustav turističkih segmenata prema potrošačkim segmentima

SUSTAV TURISTIČKIH PROIZVODA PREMA POTROŠAČKIM SEGMENTIMA						
	Mladi (18-24)	DINKS (25-34)	Obitelji (35-49)	Empty nesters (50-65)	Zlatna dob (65+)	Specijalizirani organizatori poslovnih putovanja
Sunce i more	●	●	●	●	○	○
Nautički turizam	○	●	●	●	●	●
Zdravstveni turizam	○	●	○	●	●	○
Kulturni turizam	●	●	○	●	●	●
Poslovni turizam	○	○	○	○	○	●
Golf turizam	○	●	○	●	●	○
Cikloturizam	●	●	○	●	○	○
Eno i gastroturizam	○	●	○	●	●	●
Ruralni i planinski turizam	○	●	●	●	●	○
Pustolovni turizam	●	●	○	●	○	○
Ostali proizvodi	●	●	○	●	●	○

Primarni segment: ● Sekundarni segment: ● Tercijarni segment: ○ Segment nije relevantan: ○

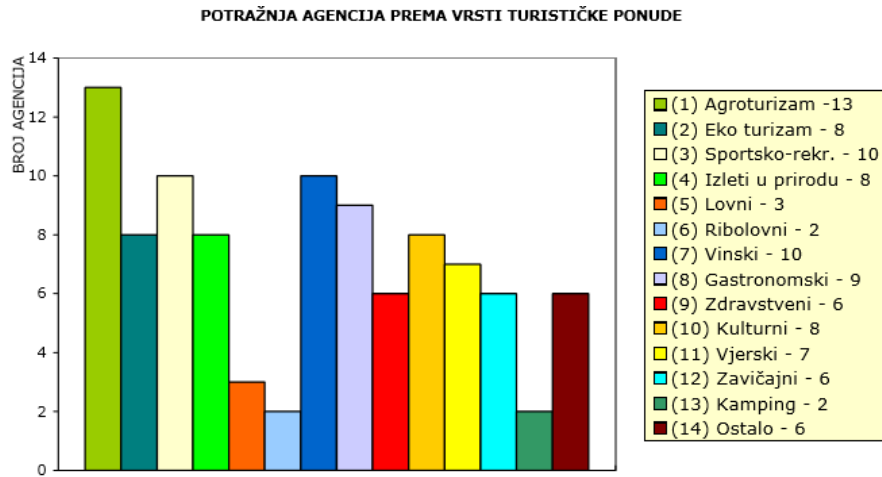
Izvor: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine

Kada govorimo o turistima koji dolaze na šire križevačko područje, vidljivo je da im je na prvom mjestu interes za agroturizmom (graf 1), što znači da je riječ o gostima koji su već informirani o području na koje dolaze. Područja s kojih su potencijalni gosti većinom se odnose na Grad Zagreb i Zagrebačku županiju, te manjim dijelom na područje Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske i Koprivničko-križevačke županije (graf 2).

U 2015. godini Križevce posjetilo 1.692 gostiju, od čega 1.025 domaćih i 667 stranih koji su ukupno ostvarili 2.752 noćenja. Iz ovoga je vidljivo da se gosti u Križevcima zadržavaju prosječno 1.5 dana.¹⁶

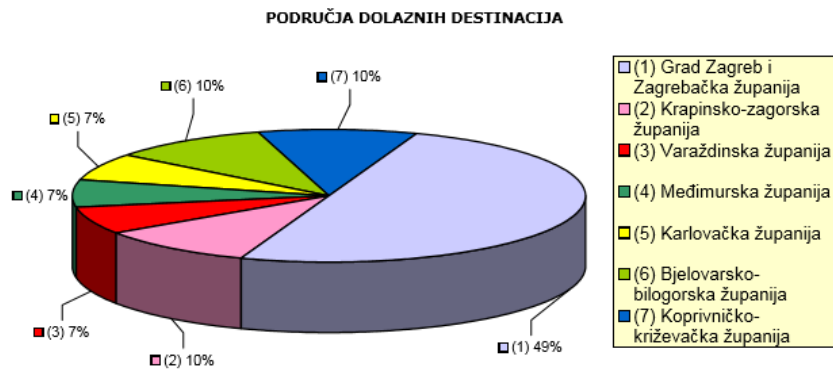
¹⁶ Turistička zajednica Grada Križevaca

Graf 1: Vrsta turističke potražnje

Izvor: Projekt razvoja turizma križevačko-kalničke regije (22.09.2016.)

Graf 2: Područja s kojih gosti dolaze

Izvor: Projekt razvoja turizma križevačko-kalničke regije (22.09.2016.)

5. ZAKLJUČAK

Ruralni turizam kao široki pojam koji označava svaku turističku aktivnost unutar ruralnih područja i obuhvaća različite vidove turizma (lovni, ribolovni, seoski, ekoturizam, kulturni) ima znatan potencijal na širem križevačkom području koje je pogodno za razvoj svega nabrojenog.

Na širem križevačkom području može se izdvojiti nekoliko oblika ruralnog turizma koji imaju dobre preduvjete za daljnji razvoj, a to su: agroturizam, vinski turizam povezan sa gastronomskim, sportsko-rekreacijski (šetnje, vožnja biciklom, jahanje) i kulturni turizam. Ono što ovaj kraj izdvaja u mnoštvu sličnih ponuda okolnih područja jesu Križevački statuti, najstarija pisana pravila lijepog ponašanja za stolom i u društvu. Iako je na podlozi Štatuta stvoreno nekoliko većih turističkih manifestacija, ugostiteljskih objekata i seoskih gospodarstava koji nude domaću hranu, čini se kako ipak svi potencijali nisu do kraja iskorišteni, posebice onaj dio povijesno-turističke priče koja se odnosi na Križevačke statute. Od ovakvog specifičnog urbano – ruralnog prostora, a što se vidi iz činjenice da polovica od 22 000 stanovnika živi u samom gradu, a čak polovica u 59 okolnih naselja, očekuje se bolja uključenost i povezanost kada govorimo o tradiciji, povijesti i izvornim proizvodima.

Tako zapravo ugostitelji, ali i Turistička zajednica te lokalna sredina, tek sramežljivo i pomalo nespretno koketiraju sa Štatutima pa je i gostima koji u velikom broju pohode manifestaciju Križevačko veliko spravišće, koja u samoj svojoj biti sadrži priču o Štatutima, nedovoljno poznata pozadina te nekoliko desetljeća duge manifestacije.

Grad kulture, trećeg hrvatskog sveca i Križevačkih statuta, epiteta su kojima se Križevčani vole pohvaliti kada govore o svojem gradu, no prepoznatljivo brendiranje na tim temeljima ipak nije uspjelo, barem za sada. Križevci imaju značajne komponente potrebne za stvaranje brenda kroz svoju dugu i bogatu kulturno-povijesnu baštinu, prepoznatljivog sveca zaštitnika te lokalnu vinsku tradiciju, ali čini se da je pomalo nejasno tko je taj odlučujući faktor koji treba pokrenuti, osmisliti, financirati i na kraju provesti aktivnosti u tom smjeru.

Brendiranje Križevaca trebalo bi, uz već spomenute vrijednosti, provesti i kroz poznate turističke manifestacije i proizvode.

Razvoj križevačkog kraja kao turističke destinacije s naglaskom na ruralni turizam je proces koji se ne završava osnivanjem Vinske ceste, opremanjem objekata za prihvatanje gostiju ili ispričanom pričom o Križevačkim statutima, već trajno ulaganje i osmišljavanje u nove proizvode i usluge.

Realan nedostatak turističke ponude je manjak smještanih kapaciteta, no gosti preferiraju smještaj u prirodi u sklopu malih obiteljskih gospodarstava, a to za sada na užem području grada ima samo Seosko gospodarstvo Rakić. Kada bi bila atraktivnija ponuda sadržaja i više smještajnih kapaciteta, vjerojatno bi bili bolji i podaci o noćenjima koji govore da gosti u prosjeku ostaju dan i pol u Križevcima.

Osnivanjem novih udruga, koje svaka u svojem području djelovanja zapravo objedinjuju gastronomiju ovog križevačkog kraja sa starim običajima i regulama Križevačkih štatuta, pojavljuje se mogućnost da će u budućnosti ipak doći do boljeg pozicioniranja Križevaca i vrednovanja kulturno-povijesnih elemenata, pa i one mogu u budućnosti doprinijeti stvaranju križevačkog brenda ili i same postati njegov dio.

Ruralni turizam ne mora biti samo sporedna djelatnost i stvarati dodatni prihod, već sve više prerasta u profesionalnu djelatnost, a u čemu je najbolji primjer upravo Seoski turizam Rakić koji nema problema s nedostatkom gostiju, ali su zato morali osmisliti i zaokružiti cjelokupnu ponudu od dobro ispričane priče o Križevačkim štatutima, domaće hrane i pića u autohtonom seljačkom objektu uređenom tradicionalnom stilu pa do animiranja svojih gostiju šetnjom oko obližnjeg jezera, jahanjem, druženjem s domaćim životinjama. Uz sve to nude i mogućnost noćenja na gospodarstvu.

Povijesno, riječ je o važnom dokumentu iz prošlosti, jezično vrlo zanimljivog teksta pisanog na starohrvatskom jeziku koji je donekle težak za čitanje. Možda baš u činjenici slabijeg razumijevanja sadržaja Štatuta treba tražiti razloge nepoznavanja Štatuta, njihove opće (ne)prihvaćenosti i raširenosti.

Sociološki gledano, Štatuti su pisana pravila ponašanja određene društvene grupe, takozvane vinsko-pajdaške regule, koje je građanski sloj primjenjivao u svim okupljanjima i druženjima. Štatuti su postali svojevrsan simbol dobrog ponašanja i uputa za ugodnu zabavu pa su se kao takvi udomaćili i šire od Križevaca te se uvažavaju kao dobar stari narodni običaj.

Uzevši u obzir sve rečeno, Križevački štatuti su nadišli svoje okvire, kako vremenske (doba u kojem su nastali), tako i geografske (mjesto u kojem su nastali) pa je time još jasnije kako potencijali nisu u potpunosti iskorišteni niti u jednom od spomenutih aspekata.

Kako bi se to moglo i ostvariti, potrebna je bolja sinergija između lokalne sredine, poljoprivrednih gospodarstava koji proizvode domaću hranu, ugostitelja koji bi svoju konkurentsku prednost trebali graditi na autohtonoj kuhinji koja je vrlo popularna u novije doba trenda zdravog življenja, a pomoć u osmišljavanju cjelokupne turističke ponude kao i bolje pozicioniranje na tržištu sjeverozapadne Hrvatske, trebala bi pružiti Turistička

zajednica Križevaca i Koprivničko-križevačke županije kroz programe edukacije, zajedničkog oglašavanja i osmišljavanja programa posjete ovom kraju.

Turistička zajednica, ali i lokalna vlast, trebala bi kroz različite nove programe i obogaćivanje postojećih, pokušati raditi na osvješćivanju ljudi o vrijednostima, ne samo kulturno-povijesnih spomenika, već i načina života, hrane, običaja, ne samo turista nego i ljudi koji žive u ruralnom području.

Razvoj turističkih programa, čiji je cilj kreirati jedinstveni turistički proizvod sa zajedničkim nazivnikom, a ovdje su to Štatuti, moguć je kroz ponude programa za ciljne skupine: vikend programi za obitelji s djecom s područja Zagreba i okolice koji traže odmor u prirodi ili team building programi za poslovne grupe. To su posjete za koje postoji potrebna infrastruktura, prije svega smještajna i koje nije teško privući u doba kad je sve urbano i globalno, a Križevci imaju priliku predstaviti se kao mala oaza tradicionalnog i lokalnog, i to sve nadomak Zagreba.

U tom bi smislu Turistička zajednica trebala organizirati sastanke s predstavnicima turističkih agencija, ponuditi osmišljene i sadržajno prilagođene, jednodnevne ili vikend aranžmane, za različite skupine korisnika.

Lokalna vlast trebala bi se svakako odrediti u kojem smjeru želi da se razvija turizam ovog kraja, ponuditi jaču podršku Turističkoj zajednici u stvaranju nove Strategije turizma u čije se stvaranje svakako trebaju uključiti i svi ostali subjekti u turizmu, od pružatelja ugostiteljskih usluga, OPG-ova, udruga i ostalih institucija. Odredivši koji su prioriteti, posebnosti i potencijali turizma kako u gradu, tako još više onog ruralnog, lakše će se raditi i na brendiranju grada kroz njegove turističke proizvode od kojih su Križevački štatuti jedan od najsnažnijih.

6. LITERATURA

1. Ashle, C., Maxwe, S. (2001): Rethinking Rural Development, Overseas Development Institute
2. Fanuko, N. i sur. (1995): Sociologija, Školska knjiga, Zagreb
3. Haralambos, M., Heald, R. (1980): Uvod u sociologiju, Globus, Zagreb
4. Demonja, D., Ružić, P. (2010): Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskih iskustava, Meridijani, Zagreb
5. Svržnjak, K. i sur. (2014): Ruralni turizam-uvod u destinacijski menadžment, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Zagreb
6. Kerstner, M. (1977): Vivat Spravišće, Turistički savez općine Križevci, Križevci
7. Križevački štatuti – vinsko-pajdaške regule, za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice (1918-1921), Pretisak Naklade knjižare Gust. Neuberga, Križevci
8. Žulj, N. (2006): Križevci i kalničko prigorje. Umjetnost, arhitektura, krajolici: Križevci, Gornja Rijeka, Kalnik, Sveti Petar Orehovec, Sveti Ivan Žabno; Veda, Križevci

Pravilnici

1. Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (1996). Ministarstvo turizma. Dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/1996-0413.htm> (12.09.2016.)

Priručnici

1. Baćac, R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma RH, Zagreb, Dostupno na: http://issuu.com/undphr/docs/priru_nik_seoski_turizam_za_web (23.08.2016.)

Studije, Startegije, Katalozi

1. Knok I., Radaković S.: Projekt studija razvoja turizma Križevačko-kalničke regije, 2004. (naručitelji projekta: Grad Križevci, Općina Kalnik, Općina Gornja Rijeka, Općina Sveti Petar Orehovec, Općina Sveti Ivan Žabno)
2. Svržnjak K., Kantar S., Studija o neiskorištenim turističkim potencijalima i mogućnostima investiranja u turizam na prekograničnom području Mađarska – Hrvatska, 2013., Visoko gospodarsko učilište u Križevcima

3. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb, 2013., <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf> (12.09.2016.)
4. Strategija razvoja grada Križevaca 2013.-2018. Dostupno na: <https://issuu.com/tomislavj/docs/strategija> (10.09.2016.)
5. Nacionalni katalog ruralnog turizma Hrvatske, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske 2015. Dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/hgk_2015_ruralni_turizam_katalog.pdf (23.09.2016.)
6. Županijska razvojna strategija Koprivničko–križevačke županije 2011 – 2013., 2011, koordinator izrade PORA. Dostupno na: http://kckzz.hr/user_content/documents/Zupanijska_razvojna_strategija.pdf (09.09.2016.)

Znanstveni i stručni članci

1. Baran, Tanja. "Križevački statuti u kontekstu razvoja hrvatske vinske kulture." Cris: časopis Povijesnog društva Križevci 7.1 (2005): 66-72.
2. Demonja, Damir., Robert Baćac. "Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske." Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja 11.21 (2012): 205-218.
3. Jerčinović, S., K. Svržnjak. "Strategija pozicioniranja ruralno turističke destinacije kroz građenje identiteta županije." Zbornik radova Prvog kongresa ruralnog turizma: Perspektive razvoja ruralnog turizma s međunarodnim sudjelovanjem/Baćac R.(ur.), Hrvatski farmer dd, Klub članova Selo, Zagreb(2007).
4. Kolar-Dimitrijević, M. (2014). „Kako je Antun Gustav Matoš vidio Križevce 1910. godine.“ Cris: časopis Povijesnog društva Križevci, XVI(1), 7-24. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/135370>
5. Matočec, Nikolina. "Križevačko veliko spravišće kao susret dvaju identiteta-križevačkih purgera i kalničkih šljivara." Cris. Vol. 15. No. 1. 2013.
6. Muretić, Božidar. "Križevački statuti—što je to?." Cris: časopis Povijesnog društva Križevci 2.1 (2000): 48-49.
7. Robinson, G. (1993): Tourism and tourism policy in the European Community: An overview. International Journal of Hospitality Management. Vol. 12, No. 1, 16.

8. Svržnjak, K., Iličić, V., Kantar, S. "Razvoj ruralnog turizma kroz osnivanje klastera-primjer regionalno-turističkog klastera "Kuna". 46th Croatian and 6th International Symposium on Agriculture. Opatija. Croatia. Vol. 242. Više dostupno na: http://sa.agr.hr/pdf/2011/sa2011_p0213.pdf
9. Svržnjak, K., Pugelnik I., Kantar S. "Ograničavajući čimbenici razvoja ruralnog turizma Lonjskog polja." Praktični menadžment, stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta 2.1 (2011): 27-32.

Brošure

1. Vinska cesta Križevci-Orehovec-Kalnik. Dostupno na: <http://hr.crossborderwineroutes.eu/> (10.09.2016.)
2. Eko-turistički vodič kroz ljepote Križevaca, Kalnika i Nagyatada, 2014., Grad Križevci

Internetski izvori

1. Hrvatski turizam u brojkama vol. 9, br. 1/2015. Dostupno na: <http://www.iztg.hr/UserFiles/file/institut/Hrvatski-turizam-u-brojkama-2015-Broj-01.pdf> (22.08.2016.)
2. Križevački statuti, najznamenitije hrvatske vinsko-pajdaške regule. Dostupno na: <http://krizevci.net/statuti/index.html> (12.09.2016.)
3. O Križevačkom velikom spravišću. Dostupno na: <http://www.spravisce.com/> (09.08.2016.)
4. O turističkoj ponudi križevačkog kraja. Dostupno na: <http://www.tz-krizevci.hr/turisticka-ponuda/gastro-i-eno.html> (09.09.2016.)
5. O kulturnoj baštini Križevaca. Dostupno na: <http://www.tz-krizevci.hr/kulturna-bastina.html>
6. Intervju, autor Sergej Novosel, Večernji list. Dostupno na: <https://www.krizevci.info/2010/02/11/imali-smo-ceh-prije-tono-500-godina/> (08.09.2016.)
7. Gornjevinska klet. Dostupno na: <http://www.gornjevinskaklet.hr/> (12.09.2016.)
8. Udruga mladi kuhar i Društvo za očuvanje križevačke baštine „Križevački statuti“ Dostupno na: <http://prigorski.hr/puntijar/> (1.10.2016.)

Vlastita arhiva fotografija

7. PRILOZI

Popis priloga

Prilog 1. Transkript intervjua s direktoricom Turističke zajednice Grada Križevaca
Olinkom Gjigaš

Prilog 2. Izvadak iz putopisa OKO KRIŽEVCA, 1910. Antun Gustav Matoš

PRILOG 1. Transkript intervjua s direktoricom Turističke zajednica Grada Križevaca Olinkom Gjigaš

1. Što su Grad i Turistička zajednica učinili na promociji i brendiranju Križevaca te koliko ulogu tu imaju upravo Križevački štatuti?

Turistička zajednica kontinuirano radi na promociji grada Križevaca i Kalničkog prigorja poticanjem i iniciranjem razvoja i unapređivanjem postojećih turističkog proizvoda, iniciranjem razvoja novih turističkih proizvoda, razvijanjem svijesti o važnosti i gospodarskim, društvenim i drugim učincima turizma, kao i važnosti očuvanja i unapređenja prirodne i kulturne baštine.

Križevački štatuti jedan su od brendova grada koji se promovira kao grad povijesti, kulture, kolijevka križevačkih statuta i grad Sv. Marka Križevčanina.

2. Što mislite, zašto u gradu Križevačkih štatuta nije uspjela opstati nekada vrlo popularna gostionica "Štatuti"?

Ne mogu odgovoriti, nemam nikakve konkretne podatke o tome, no očito samo ime i tradicija nisu bili dovoljni ni prepoznati kao važni za grad.

3. Koliki su smještajni kapaciteti šireg križevačkog kraja te zadovoljavaju li svojom kvantitetom i kvalitetom?

Smještajni kapaciteti Križevaca i Kalničkog prigorja su cca. 220 kreveta različitih kategorija i vrsta smještaja (hotel, sobe i apartmani za iznajmljivanje, privatni smještaj, planinarski dom, objekti seoskog turizma). U samom gradu je minimalan broj kreveta u hotelskom smještaju, te bi poboljšanje kvalitete smještaja sigurno pridonijelo i većem broju noćenja, no ukoliko poduzetnici ne planiraju smještajne kapacitete te sami na vide interes u tome, institucije tu ne mogu ništa učiniti. Ako govorimo o ruralnom turizmu, gosti tog profila traže smještaj u takvom ambijentu, a to za sada nude jedino Seoski turizma Rakić i Planinarski dom na Kalniku.

4. Postoje li odgovarajući dugoročni projekti razvoja turizma ovog kraja?

Postoje projekti razvoja Koprivničko-križevačke županije i razvoja turizma Križevačko-kalničke regije, no on više nisu reprezentativni, i zbog odmaka godina i zbog kretanja na

tržištu, posebice trendova u ruralnom turizmu. Strategija razvoja Grada Križevaca 2013.-2018. također se u nekim svojim segmentima dotiče i turizma. Cilj je u tijeku vremenskog okvira strategije izgraditi imidž grada i stvoriti prepoznatljivi brend, središta rekreacijskog, izletišnog i ruralnog turizma te mjesta obiteljskog odmora.

Neke od mjera u sklopu Strategije su djelomično ili u potpunosti ostvarene kao što je otvorenje novog turističko-informativnog centra, izgradnja biciklističkih staza, razvoj Čabraja kao turističke informacije, no još je tu dosta posla.

5. Prema Vašem mišljenju, koriste li ugostitelji ovog prigorско-križevačkog kraja dovoljno povijesni kontekst i neupitnu prednost koju imaju zahvaljujući Križevačkim statutima?

Mislim da ne koriste, Turistička zajednica grada Križevaca je već u nekoliko navrata kandidirala projekt edukacije o Križevačkim statutima na natječaje Hrvatske turističke zajednice, no nažalost, sredstva nam nisu odobrena. Sada samo konačno prošli s projektom „Okusi Prigorja“ u sklopu kojih ćemo i educirati članove vinske ceste, ugostitelje, proizvođače vina i ostale zainteresirane korisnike sa područja Križevaca i okolnih općina, prije svega kako priču o Križevačkim statutima možemo svi zajedno i materijalizirati, kroz bolje turističke sadržaje koji će dovesti i više gostiju, što znači dobitak za sve.

6. Neki tvrde da je nedostatak misije i vizije među glavnim problemima koji koče bolji razvoj turizma, pa tako i ruralnog, posebice obzirom na povijesno-kulturni potencijal, manifestacije koje se temelje na tradiciji te veliki broj OPG-a koji bi mogli biti nositelji razvoja ruralnog turizma.

Ne bih se složila s time da je kočnica razvoja turizma nedostatak misije i vizije, prije bih rekla nedostatak financijskih sredstava i to na svim razinama: od Grada, Turističke zajednice Grada pa do samih potencijalnih pružatelja usluga jer da bismo nešto dobili, prije toga moramo nešto i uložiti.

Tražili smo način da se s Ministarstvom turizma i Institutom za razvoj turizma radi na novoj strategiji, no ponuda je bila 90 tisuća kuna plus PDV, a niti Turistička zajednica niti Grad to nije mogao financirati. Tu smo za sada zastali.

7. Najpoznatija manifestacija koja je „izrasla“ iz temelja Križevačkih statuta je Križevačko veliko spravišće. Nedavno su se u javnosti mogle čuti i pročitati

kritike da su samo poznata pjevačka imena mamac na Spravišću te da je ono izgubilo svoj prvobitni smisao njegovanja kulture i tradicije.

Ne smatram da je to točno i na ovogodišnjem Spravišću bilo je puno posjetitelja zbog same pomirbe “kalničkih šljivara” i “križevačkih purgera”, a vidljivo je da ta predstava privlači ogroman broj ljudi. Pronađite mi grad gdje glumci amateri na otvorenoj pozornici tri dana glume uz minimalne troškove.

8. Gdje se u gradu, ili bližoj okolini, mogu pojesti najbolji domaći štrukli?

Ovo je vrlo subjektivno pitanje, na koje je teško odgovoriti. Možemo samo reći da postoji nekoliko ugostiteljskih objekata koji poslužuju tradicionalnu prehranu, ali ja ne mogu procijeniti koji bi to objekti bili gdje su štrukli najbolji.

9. Kada turisti dođu u grad i k vama u Turističku zajednicu, što ih najviše zanima?

Posjetitelji grada obično dolaze posjetiti kulturnu i povijesnu baštinu i to vrlo često na proputovanju, ili prema Kalniku, ili put Podravine.

Nezaobilazni objekti pri posjetu gradu su Crkva Sv. Križa i Grkokatolička katedrala, priča o Križevačkim statutima zanima manji broj posjetitelja.

10. Da li je su Križevački statuti kao svojevrsan povijesni, kulturni brand i turistički potencijal prepoznati od stane Grada, Županije i države?

Ne, mislim da Križevački statuti nisu dovoljno prepoznati i iskorišteni u turističkoj valorizaciji. Prikupljamo podatke, razgovarali smo s Ministarstvom, ali proces brendiranja “Štatuta” je dugotrajan, ali bilo bi dobro da u tome uspijemo do 50. Jubilarnog, što je iduće, 2017. godine.

11. Da li je osnivanje Vinske ceste doprinijelo razvoju turizma povezanog s domaćom gastronomijom, kulturom ispijanja i uživanja u vinu?

Osnivanje Vinske ceste svakako je pomoglo nekim članovima da se promoviraju i ponude svoje proizvode, dok drugi imaju još dosta posla na pripremi objekata i ponude kako bi podigli svoju vidljivost na turističkoj karti kontinenta.

12. Turistička zajednica upravo radi na pripremi za tisak još jednog izdanja knjižice Križevački Statuti. Kada se može očekivati da će knjižica biti u prodaji te kolika je potražnja za njom?

Ovisno o financijskim sredstvima, plan je da knjižica bude gotova uskoro. Potražnja za Statutima je oko 70-80 primjeraka godišnje tijekom proteklih pet godina.

13. Seoski turizam Rakić dobio je Zlatnu povelju Suncokret ruralnog turizma Hrvatske. Što mislite u čemu je ključ njihovog uspjeha te može li to biti i poticaj drugima da se okrenu izvornosti i poboljšaju svoju ponudu?

Ključ uspjeha je veliki angažman obitelji, čvrsta volja za implementacijom zamišljenog projekta i podrškom koju im je u samim počecima pružila lokalna zajednica, a kasnije prepoznalo i Ministarstvo turizma.

PRILOG 2: Izvadak iz putopisa OKO KRIŽEVCA, 1910. Antun Gustav Matoš

„Položivši ispit za više pučke škole, da mogu podučavati u francuskom, odoh na nekoliko dana odmora k prijateljima u Križevac. Bijah dakle u rodnom mjestu Križevačkih štatuta, Krvavog sabora, Nemčića i Franje Markovića. Nemčić je, kako znate, mlad umro, imajući na groblju jadan, u gradskom mršavom parku običan spomenik, ali hvala Bogu još živi Francek Marković, još živu slavni Štatuti i krvava nesloga, krvavi jal hrvatski.“ A.G. Matoš

8. SAŽETAK

U radu se analizira uloga Križevačkih štatuta u razvoju ruralnog turizma križevačkog kraja. Osobito se analizira poveznica između Štatuta i turističkih manifestacija, sajмова, projekata i udruga kako bi se prikazala postojeća i buduća uključenost štatuta u ruralni turizam i ruralni razvoj.

Čitanjem i analiziranjem sadržaja Križevačkih štatuta, prikupljanjem podataka iz ostalih dostupnih izvora te provedbom intervjua s direktoricom Turističke zajednice grada Križevaca dobiven je cjeloviti uvid u potencijale razvoja ruralnog turizma temeljem kojih su definirane moguće smjernice za njegovo unaprjeđenje.

Križevački štatuti su među najvažnijim kulturološkim, povijesnim i tradicijskim vrijednostima i posebnostima ovoga kraja što omogućuje da se pozitivni učinci turizma koji u svoju ponudu uključuju Štatute, prošire na gospodarske, društvene i druge aspekte razvoja ovoga kraja.

Ključne riječi: ruralni turizam, Križevački štatuti, razvojni potencijali turizma